

III RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 224 (25).**

1929.

III Riigikogu koosolek 7. märtsil 1929
kell 10.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **A. Rei**,
sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, välisminister
J. Lattik, sõjaminister **M. Juhkam**, raha- ja
kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllu-
töominister **K. Soonberg**, teedeminister **O.**
Köster, töö-hoolekande- ja haridusminister
L. Johanson.

Päevakord:

1. Sõjast keeldumise lepingu viibimata
maksmapaneku protokollki kinnitamise seadus
— II lugemisel.

2. Th. Maurer'i küsimine töö-hoolekande-
ministrile Eidapere klaasivabriku tööliste kohta.

3. K. Veiss'i küsimine Vabariigi Valitsusele.

4. K. Veiss'i küsimine kohtuministrile.

5. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vas-
tamise puhul põllumeeste kogude Riigikogu
rühma arupärimisele põllupidajate ikalduse-
kahjude puuduliku hindamise asjas.

6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vas-
tamise puhul Eesti tööliste partei Riigikogu
rühma arupärimisele raudtee-teenistuses ette-
tulnud korravastaste nähtuste üle.

7. Läbirääkimised G. Ottas'e erakorralise
teadaande puhul Peipsi veepinna alandamise
asjas.

8. Läbirääkimised A. Lauri erakorralise
teadaande puhul Tartu pärmivabriku eramo-
nopoly seisukorda asetamise kohta.

9. Seitsemenda rahvusvahelise töökonve-
rentsi poolt vastuvõetud öötöö kohta pagari
tööstuses käiva konventsiooni eelnõu kinnita-
mise seadus — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

10. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteeni-
jate palkade seaduse muutmise seadus nr. 4
— rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

11. Vene-Balti laevaehituse ja mehaanika
A/-seltsi kinnisvarale kinnistatud obligatsi-
oonide omandamise seadus — rahaasjanduse
komisjoni ettepanek.

12. Riigikassa võlakirjade väljaandmise sea-
dus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

13. Kaitseliidule toetuse andmise seadus—
rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

14. Mustvee alevi administratiiv-piirides
maakorralduse seaduse maksmapanemise sea-
dus — maakomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**
vahepeal abiesimees **M. Martna**.

Sekretäri kohal sekretär **A. Tammann**,
pärast abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 10.22 min.

1. Päevakorra Juhataja **R. Penno**:
muutmine. Avan Riigikogu koosoleku.

K. Tamm (põl): Ei ole otstarbekohane
pagarite öötöö keelu konventsiooni kinnita-
mise seadust arutada enne, kui Eesti rahvus-
lik pagarite öötöö keelu seadus vastu võetud,
sest meil on teadmata, kas see niisugusel kujul
vastu võetakse, et see konventsiooniga kokku-
kõlas. Ei olegi tähtis, et Eesti öötöö keelu sea-
dus konventsiooniga oleks kokkukõlas, vaid
et meie pagarite öötöö keelu seadus vastaks
meie laiemate rahvahulkade huvidele nii maal
kui linnas, ja et see niisugusel kujul vastu võe-
taks, et meil leiva, eriti rukkileiva hind ei
tõuseks, ja et leiva kvaliteet ei halveneks.
Kui meie selle seaduse juures tähele paneme
laiemate rahvakihtide huvisid, ja ma loodan, et
meie seda teeme, siis saab pagarite öötöö keelu
seadus niisuguse kuju, et meil pagarite öötöö
keelu konventsiooni vastuvõtmine võimatuks
muutub. Esiliinis ei ole tähtis konventsioo-
nide kinnitamine, vaid meie olude ja elunõuete
kohaselt seaduste otstarbekohane tegemine.
I Riigikogus on konventsioone pikema aru-
tuseta kiires korras vastu võetud, on seda
angroo tehtud ja 6—7 konventsiooni ühel
hoobil vastu võetud, nende hulgas ka säärased,
mis põllumajandust riivavad. Niisugune kon-
ventsioonide vastuvõtmine on halbu taga-
järgi andnud, ja Riigikogu ei tohiks enam nii-
moodi talitada. On isegi selgunud, et kon-
ventsioone ei ole õieti tõlgitud, ja et komisjo-
nid on pidanud määrama alamkomisjone, kes
konventsiooni teksti on pidanud veel läbi
uurima. Sellepärast teen ettepaneku, päeva-
korrast ära võtta pagarite öötöö keelu kon-
ventsiooni kinnitamise seadus niikauaks, kui
pagarite öötöö keelu seadus Riigikogus on
lõplikult otsustatud.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Tammelt on
ettepanek,

jätta välja päevakorrast 9. punkt nii-
kauaks, kui otsustatakse Riigikogus sea-
dus öötöö keelu kohta pagaritööstuses

J. Lehtman (as): Teen ettepaneku, päevakorra-punkt 12. — riigikassa võlakirjade väljaandmise seadus — võtta päevakorra-punkt 2-ks.

See seadus puudutab ikaldusekahjude likvideerimiseks summade muretsemist ja on sellepärast kiire.

A. Veiler (töer): Arvesse võttes, et päevakorra-punkt 13. — kaitseliidule toetuse andmise seadus — tihedas ühenduses on riigi 1929./1930. aasta põhieelarvega ja nimetatud seadus enne põhieelarve vastuvõtmist tuleks vastu võtta, teen ettepaneku, päevakorra-punkt 13. võtta päevakorra-punkt 2-ks, aga et härra Lehtman'i poolt on juba ettepanek tehtud, riigikassa võlakirjade väljaandmise seadus võtta 2. päevakorra-punktiks, siis teen ettepaneku, kaitseliidule toetuse andmise seadus võtta päevakorra 3. punktiks. Ühtlasi teen ettepaneku, päevakorra-punkt 11 — Vene-Balti laevaehituse ja mehaanika A/.-selti kinnisvarale kinnistatud obligatsioonide omandamise seadus — võtta päevakorra-punkt 4-ks.

See seadus ei vaja pikemaid vaidlusi, see võeti rahaasjanduse komisjonis ühel häälel vastu, ja on seadus, mis jälle teatud piirini ühenduses eelarvega.

L. Raudkepp (krst): Samal põhjusel, nagu ette kandis rkl. Veiler, teen ettepaneku, päevakorra 10. punkt võtta... (Vahelhüüe pahemalt poolt: Kas olete aruandja?) Jah, olen aruandja. ... 5. päevakorra-punktiks sellepärast, et see seadus, mis siin nimetatud, nimelt riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 4, on ühenduses eelarvega. See seadus ei ole pikk ja loodetavasti mõne minuti jooksul suudetakse see läbi arutada ja vastu võtta.

H. Martinson (tp): Ma pean kõigi nende ettepanekute vastu rääkima, sest täna on arupärimiste ja erakorraliste teadaannete üle läbirääkimiste koosolek, ja tänases päevakorras on läbirääkimised ühe arupärimise puhul, mis juba 5-dat korda päevakorras seisab, kuid milleni veel kunagi ei ole jõutud. Täna lootsin, et järg selle kätte jõuab. Ma sooviksin näha, et päevakorras mingisuguseid muudatusi ette ei võetaks ja päevakord samasugusena kinnitatakse, nagu see ette pandud. Tänaõhtune koosolek on seaduste arutamiste jaoks, siis võime ümberpaigutusi teha niipalju kui süda kutsub. (J. Fuks, as: Aga teisipäeva õhtu ja öö kulus arupärimiste peale ära.) See ei ole minu asi, see oli teie eralõbu.

(Sekretäri kohale asub abisekretär **O. Liigand**.)

Juhataja R. Penno: Rkl. Raudkepilt on ettepanek, päevakorra-punkt 10 võtta 5 punktiks.

(Hääletatakse.) Rkl. Tamme ettepaneku poolt on 18 häält, vastu — 30 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Lehtman'i ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Rkl. Veiler'i ettepaneku poolt on 34 häält, vastu — 22 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Raudkepi ettepanek tagasi lükatud.

2. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretär **O. Liigand**: Riigikogu juhatasele on esitatud ja antud komisjonidesse:

1. Vabrikute ja tehaste tööliste organisatsiooni ja vanematenõukogu põhjuskirja (RT 6 — 1919) täiendamise seadus — üldkomisjoni.

2. Tolli põhitariifide (RT 4/5 — 1924) II osa § 5. p. 2. a ja b muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

3. Sõjast keeldumise lepingu viibimata mapaneku protokoll kinnitamise seadus — II lugemisel. Väliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu. (Tekst III Rk. 8. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

4. Riigikassa võlakirjade väljaandmise seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Lehtman**: Ikalduse tagajärjel on põllupidajad raskesse seisukorda sattunud ja neil tuleb summasid teel, ja et mujalt saada ei ole, siis tuleb riik ja peab õieti siin appi tulema. Rahaminister on summasid leidnud sel teel, et riigikassa annab välja oma võlakirjad. Neid võlakirju on rahaministril võimalik ära mahutada ja neist saadud raha läheb siis peasjalikult seemnevilja- ja väetisainetelaenude andmiseks põllupidajatele. Kuid peale selle võib rahaminister, kui raha üle jääb, selle seaduse järgi osta riigi poolt tagatud väärt-pabereid. Nende all on mõeldud maapanga

pantkirju. Nii oleks siis selle seaduse järgi võimalik võlakirju välja anda ja nende võlakirjade eest saadud raha peajasjalikult maale juhtida.

Rahaasjanduse komisjon leidis selle seaduse vastuvõetava olema, kiitis selle heaks, ja rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Rahaminister A. Oinas: Selle seaduseelnõu kohta, lugupeetud Riigikogu liikmed, on ilmunud ajakirjanduses informatsioon, nagu oleks siin tegemist siselaenuga 500.000.000 senti ulatuses. Nii see päris ei ole. Kui see seaduseelnõu vastu võetakse, ei teosta riigikassa siselaenu harilikus mõttes, vaid selle seadusega antakse ainult õigus riigikassale lühiajalisi võlakirju välja anda selleks, et ajutiselt oma kassaressursse täita. (J. Mürk, mo: Kes need ära ostab?) Lühiajalisi võlakirju võib riigikassa välja anda kuni 500 miljoni sendini. See ei tähenda seda, et need võlakirjad turule lastakse, teiste sõnadega, operatsiooni tehakse riigikassa poolt, nagu hariliku siselaenu juures, vaid siin on tegemist teatava õiguseandmisega riigikassale, millise õiguse omab riigikassa pea igas riigis selleks, et ajutiselt tardivuse piirides oma kassaressursse täiendada. On kavatsus kõnealolevaid võlakirju eeskätt paigutada Eesti panga põhikapitali, tähendab neid summasid mobiliseerida. Säärase operatsiooni näeb rahvasteliidu poolt soovitatud Eesti panga põhikiri ette, seni puudus aga riigikassal vastav volitus vastavaid väärtpabereid välja anda.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

5. Kaitseliidule Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Veiler: Juba 1925. a. leidis rahvaesindus, et kaitseliit on meil niisugune organisatsioon, kes riiklikku toetust on õigustatud saama. Vastavalt sellele seisukohale pandi maksma ka seadus, mille järgi õigus anti otsekoheste maksude kõrval erilist kaitseliidumaksu võtta. Seda maksu võeti 1924./1925. a. maksudega koos, ja kuni läinud aasta lõpuni on sisse tulnud ümmarguselt 2,5 miljonit krooni. Esialgu arvati, et sellest jätkub kaitseliidule kaheks aastaks. Nüüd on juba neli aastat möödunud. Käesoleva aasta 1. aprillist peale ei ole aga kaitseliidul enam rahalisi ressursse. Vastavalt sellele olukorrale on eelmine valitsus otsustanud seaduseelnõu Riigi-

kogule esitada, mis kannab pealkirja: „Seadus tubaka ja tubakasaaduste pealt kaitseliidu heaks võetava maksu kohta.“ Seaduseelnõu tuli rahaasjanduse komisjoni ja nägi ette, et kõigilt tubakasaadustelt, mille kogusumma aastas välja teeb aktsiisina 3 miljonit 250 tuhat krooni, võib 20% erimaksu võtta kaitseliidu heaks. Sellele eelnõule vastavalt oleks kaitseliidumaks läinud aastal olnud 650 tuhat krooni. Uue valitsuse ametisseastumisel läks see eelnõu valitsusele seisukoha võtmiseks. Praegune valitsus ei pooldanud säärast kaudsete maksude võtmist tubakasaadustelt 20% võrra ja esines seisukohaga, et kaitseliidu toetuse summad tuleksid võtta riigi eelarvesse. (M. Martna, stp: Kas siis ei tule kaudsete maksude kaudu sisse?) See on iseküsimus, härra Martna, minu kohus ei ole seda siin Teile selgitada.

See eelnõu oli alamkomisjonis ja ka rahaasjanduse komisjonis, kus tekkis terve rida küsimusi. Kõigepealt peatus alamkomisjon küsimusel, mil määral kaitseliit meil tarvilik on. Selgus, ära kuulates sõjaministeeriumi esindajate seletusi, niihästi avalikkudel kui ka kinnistel koosolekutel, et kaitseliit kõige muu kõrval tarvilik organisatsioon on juba selle tõttu, et ainult tema olemasolu varal on meil võimalik olnud üheaastast väeteenistust läbi viia. Üheaastane väeteenistus annab aga sõjaministeeriumile umbes 100 miljonit kokuhoidu aastas ja võimaldab seda ka edaspidi. (J. Fuks, as: Ei ole võimaldanud.) Vähemalt on rahaasjanduse komisjonil niisugune arvamine, ja ka arvud kõnelevad sedasama.

Edasi tekkis küsimus, missugune on kaitseliidu koosseis. Tihtipeale on mõtteid avaldatud, et ta niiõelda jõukamate kihtide esindus on; vastavad andmed, mis komisjonis ette kanti, kõnelevad teist keelt. Kaitseliit, kelle üldarv praegu 28 tuhat, seisab koos järgmisest ollusest: 1927. a. oli kaitseliidus põllumehi 49%, ametnikke ja palgalisi 16%, töölisi 14,36%, õpilasi 11% ja linna ja alevi jõukamaid kodanikke 5,5%. Nüüd, aasta hiljem, on see vahekord selles mõttes muutunud, et maaelanikkude arv on 1% võrra tõusnud, ja ka tööliste arv on üle 1% tõusnud, nii et praegu on 14,36% asemel 15,61% töölisi. Õpilaste arv on vähenenud, ja linna ja alevi jõukamate kodanikkude arv on protsentuaalselt veidi kahanenud. Nii näeme siis, et kaitseliit toetub just laiematele rahvahulkadele.

Siis tekib küsimus, kui suur peaks see summa olema, mis kaitseliit iga-aastasteks väljaminekuteks vajab? Kaalumisel oli mitu summat. Kaitseliit ise esitas oma eelarves hädatarvilikkude ülesannete täitmiseks 720.000

krooni; eelnõus, mis Vabariigi Valitsus esitas, nõuti 550.000 krooni, ja rahaasjanduse komisjoni poolt esitatud eelnõu, nagu teie näete, nõuab kaitseleiidule toetuseandmist 650.000 krooni aastas. Kui meie neid arve vaatame, mis kaitseleiidu välja andnud, siis näeme, et väljaminek on eelmistel aastatel kõikumunud 63—69 miljoni vahel aastas. Sealjuures seletatakse aga, et suur osa hädalisi ülesandeid täitmata on jäänud. Läänud aastal anti välja 63 miljonit, aasta enne seda 69 miljonit senti.

Peale selle tekkis küsimus, kuhu oleks kohane riigi eelarves paigutada see summa, mis kaitseleiidule toetuseks antakse? Oli kaalumisel sõjaministeerium, siseministeerium ja riigikantselei. Lõpuks jääd peatuma riigikantselei juurde, kelle eelarvesse vastav summa iga aasta üles võetakse. Kõik aruanded ja esitised ning küsimused, mis kaitseleiidu puutuvad, tulevad valitsuses arutamisele kaitseministri ettepanekul.

Edasi oli komisjonis kaalumisel küsimus ka kaitseleiidu aruandmise korra kohta. Praegu on lugu järgmine: kaitseleiidu rahalise eelarve kinnitab küll Vabariigi Valitsus, kuid mitte eelarve täitmise aruande. Käesolev seadus näeb ette, et kaitseleiidu aruanne terves ulatuses Vabariigi Valitsuse kinnitada jääb. See on muudatus senises kaitseleiidu aruande kinnitamise korras.

Siis oli veel küsimus kaalumisel, kas kaitseleiidu aruanne terves ulatuses käib Vabariigi Valitsuse kinnitamisele, või ainult selles osas, mis riigi eelarves toetusena kaitseleiidule antakse. Nagu teate, võtab kaitseleiidu aastas 18—20 miljonit ise sisse korjanduste, pidude ja loteriide näol; tihti ka annetustena, millel oma eriotstarve ja missuguste sissetulekute kohta raske on eelarvet kokku seada. Rahaasjanduse komisjon asus seisukohale, et ainult see osa aruandest Vabariigi Valitsuse kinnitamisele käib, mis puutub nende summade kasutamisse, mis riik eelarve korras kaitseleiidule annab.

Komisjon, leides, et kaitseleiidule toetus tarvilik, arvas, et seda ei saaks pikemaks ajaks ette määrata kui 5 aastaks. Lühema tähtaja määramine teeks aga raskusi, sest siis ei saaks kaitseleiidu oma organisatsiooni vastavalt arendada. Ja 5 aasta pärast selgub siis, kas seda toetust vähendada võimalik on või mitte.

Kõik need küsimused olid põhjalikult kaalumisel. Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku,

käesolev seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud härrad rahvasaadikud! Mina, kõneledes kaitse-

leiidule toetuse andmise seaduseelnõu puhul, avaldan kõigepealt oma isiklike seisukohti, mida ma kord juba omalajal Riigikogus ette kandsin, see oli 1925. a., kui arutati kaitseleiidu organiseerimise ja varustuse heaks võetava ühekordse maksu seadust, ja arvan, et need põhjendused, mis sel ajal minu poolt ette toodi, täiel määral ka praegu püsivad, kuid peale nende põhjenduste on vahepeal selle organisatsiooni teotsemises ilmsiks tulnud asjaolud, mis veel rohkem põhjust annavad väga tõsiselt kaaluda küsimust, kuivõrt otstarbekohane on sellele organisatsioonile toetuse andmine sellel määral, ja kas need summad, mida kavatakse võtta kõigilt maksujailt eelarves ettenähtud sissetulekutenä, kas neid summaseid kasutatakse otstarbekohaselt, kui need antakse kaitseleiidule toetuseks. Ma arvan, selles asjas ei või olla kaht arvamist, et kaitseleiidu oma põhikirja järgi, oma iseloomu poolest, ei ole valitsuseasutus, ametlik asutus, vaid et ta kannab eraorganisatsiooni iseloomu. Selle kohta ei ole seni kellegi poolt vastu vaieldud, ja kui lugu nii, et meil tegemist eraorganisatsiooniga, siis on täiesti ebaloomulik, et ühele eraorganisatsioonile riigi eelarve kaudu antakse summaseid tema otsekoheste väljaminekute katteks, tema ülalpidamiseks. Ma pean tähendama, et omal ajal, 1925. a., kui valitsuse poolt esitati kaitseleiidu toetamiseks maksuvõtmise seaduseelnõu, siis põhjendati seda eelnõu järgmiselt: „Kaubanduse, tööstuse, pankade, laevaomanikkude ja teistes ringkondades on mõte tärpanud kaitseleiidu heaks erakordset ohvrit kanda. Silmas pidades, et vabatahtlikkude annete korjandusel üksikud kõrvale võivad hoida, mis teiste seas pahameelt sünnitaks, on tarvilik esineda eelnõuga, ja sellepärast on Vabariigi Valitsusele nende poolt tehtud ettepanek, et kaitseleiidule tema tähtsate ülesannete täitmiseks tarvilik summa, kuni 200.000.000 marka nõutaks erakordse sundusliku maksu näol.“ Tähendab, need ringkonnad, kes tunnevad endid kohustatud olema seda organisatsiooni toetama, leiavad, et nende hulgas on sääraseid isikuid, kes sellest kohustusest võibolla kõrvale jäävad, ja selle ärahoidmiseks on kavatud erakorraline maks neile ringkondadele panna. Ja kui need ringkonnad säärase sooviavaldusega valitsuse poole pööravad, siis ei peaks parlament neile soovidele vastu panu avaldama. Kuid kahjuks juba siis ei leidnud see sooviavaldus täitmist, vaid Riigikogu võttis vastu seaduse sel kujul, et sellega koormati kõiki neid, kes maksavad tulu- ja maademaksu. Tulumaksule lisati teatud protsent juurde, maademaksule lisati teatud protsent juurde, alammääraks määrati 200 marka,

mille tõttu lõpuks kujunes nii välja, et kõik väikesemad ja kehvemad maksumaksjad sunnitud olid protsentuaalselt suuremat maksu maksuma kui rikkad ringkonnad, need, kes kõigepealt sellele mõttele tulid. Nii kujunes kaitseliidu toetus peaasjalikult maksuks kehvematele kihtidele. Käesoleva eelnõuga tahetakse seda maksu võtta kõigilt kodanikkudelt, vahet tegemata, sel näol, et see võetakse riigi eelarvesse riigi väljaminekute hulka, ja see kujuneb veel ebaõiglasemaks koormaks, sest meie teame, mil teel meie riigi eelarvesse sissetulekuid saadakse — peaasjalikult annavad neid sissetulekuid tarvitajad kaudsete maksudena. Ka kõige kehvemad kihid kuuluvad tarvitajate liiki. Otsekoheleid makse on meil ennegi vähe ja neid tahetakse veelgi vähendada. Eriti on juriidiliste isikute maksuseaduse arutamise puhul kõneldud, et otsekoheleid makse tuleb vähendada. Samuti on esitatud seaduseelnõu, mille järgi tahetakse tulumaksu vähendada. Tähendab, riigi sissetulekuid vähendada, kuid ometi tahetakse leida summasid uuteks väljaminekuteks. Härra Anderkopp'i seletuse järgi pidavat see summa tulema kokkuhoiu arvel. Järelikult tuleb kärpida teisi väljaminekuid, mis seni peeti hädavajalikkudeks. Missuguse järelduse peame sellest tegema? Minule näib, et muu seas tööerakonna südamele lähedalseisev riigiteenijate toetamise küsimus selle all peab kannatama. Meie mäletame, kuidas tööerakond kaitses riigiteenijatele toetuseandmise küsimust, ning arutati summasid, kust oleks seda võimalik anda. Trööstiti riigiteenijaid seega, et eelarve-aasta lõpul on loota ülejääke, millest siis riigiteenijatele toetust antakse. Nüüd oleks huvitav teada saada, kuidas riigiteenijaid mõeldakse rahuldada, kas on neile võimalik anda eelarve ülejääkidest, või lähevad need ülejäägid teisteks otstarveteks.

Pea ütlema, et erakond, kes nüüd kokkuhoiu arvel summasid loodab saada, seda kokkuhoiu põhimõtet alati pooldanud ei ole. Sellele 55 miljonile, mis valitsus nõudis, on komisjonis 10 miljonit juurde lisatud. Tööerakonnale ei olnud sellest summast veel küllalt, ja härra Anderkopp nõudis komisjonis veel 7 miljonit lisaks, kokku 72 miljonit. (Vahel hüüe tööerakonna rühmast.) Vähemalt oli rkl. Anderkopp'i ettepanek, et sellele summale, mida Riigikogult nõuti valitsuse poolt, veel teatud miljonid tulevad juurde lisada. Sääraste summade suurendamise juures on loomulik, et tuleb põhjalikult ja üksikasjalikult kaaluda selle organisatsiooni tegevust, kellele need summad määratud. Kui seda kaaluda, siis leiame sääraseid nähtusi, mis räägivad teist keelt kui kokkuhoiust. Räägivad sellest,

ja seda näeb iga kodanik, kes lahtiste silmadega enese ümber vaatab, et selle organisatsiooni jaoks määratud summadega ohtrasti ümber käiakse ja sääraseks otstarveteks tarvitatakse, milleks neid kunagi tarvitada ei võiks. Selle kohta, kuidas maakondades selle organisatsiooni asutused laiutavad, on niipalju andmeid olemas, et kõiki neid kordama ja ette tooma hakata oleks tarbetu. Võiks küsida, misjaoks on maakondade malevate ülematele veel abid tsiviiliskud, mitte sõjaväelased ametisse seatud, ja milleks nad palka saavad kahest kohast? Need isikud on suuremalt osalt teenistuses omavalitsustes kohapeal ja neile makstakse sealt palka. Kuid samal ajal on nad kaitseliidu ülemate abid ja saavad ka sealt palka. Tähendab, saavad kahekordse palga. Sääraseid maakondi võiks näitena mitu tuua. Viljandist näiteks on ajalehtedes ilmunud teated, et maavalitsuse esimees võtab isegi kahekordse sõiduraha. Kui ta välja sõidab, siis makstakse talle sõiduraha kui maavalitsuse esimehele, kuid sama sõidu eest võtab ta ka raha kui kaitseliidu maleva ülema abi. (M. Martna, st: Ta on eesõigustatud kohal!) See on väike iseloomustav nähtus, kuidas summasid ilmaaegu välja antakse. Kuid sääraseid nähtusi võib iga kodanik, kes huvitatud sellest, et riigi summasid ilmaaegu välja ei antaks, väga palju ette tuua. Ja eriti peame käesoleval aastal, kus tegemist raskete majanduslikkude oludega, kus iga summa väljaandmise eel kaalutakse, kas ei ole võimalik vähemaga läbi saada, peaksime meie katsuma hoolitseda selle eest, et nõutud summad sel määral, nagu need siin ette pandud, välja ei antaks. Minu isiklik seisukoht on aga see, et riigi eelarve korras kaitseliidule toetuse määramine üldse kuidagi viisi õigustatud ja põhjendatud ei ole, ja sellepärast tuleks see seaduseelnõu tagasi lükata juba I lugemisel. Ja kui leitakse tarvilikuks muretseda kaitseliidule ülalpidamise summasid, siis tarvitatu neid teid, mida on soovitanud laevaomanikkude, pankade nõukogu j.t. esindajad, pandagu neile jõukamatele ringkondadele mingisugune maks, kui arvatakse, et neist kõik vabatahtlikult seda ei tee, aga koormata tervet rahvast maksuga kaitseliidu heaks ei ole õiglane, ja sellepärast panen ette, see seaduseelnõu I lugemisel tagasi lükata.

M. Krents (tp): Lugupeetud rahvasaadikud! Kaitseliit, Eesti vabariik ja tema kodanikud, — ma mäletan, sel ajal, kui omakaitse 1917. a. asutati, olin ma ta liige, ja esimene peaaegu. Kui meil hädaaeg oli, kui kaitseliit sõjaväljale läks, olin ta liige, ma tundsin ta tarvidust, ja iga kodanik, peab koputama südamele, tundis, et kaitseliit oli täiesti tar-

vilik. Kuid praegune kaitseliit? Ma ei saa aru, et ta nii ülitarvilik praegu on, et tema jaoks eelarvesse summad võetakse. (J. Tõnisson, rhv: Siis oleksite Teie enne kõnelema tulemist pidanud läbi mõtlema.) Ma leian, et praegune kaitseliit on eraorganisatsioon, niisama kui tuletõrjujad, kui käsitöö avitamise seltsid. (J. Tõnisson, rhv: Noh, kui Teil tuli takus on, küll Teie siis teate, mis see väärt on!) Meie peaksime siis eelarvesse võtma ka neile toetuse, sest kui on tarvis aidata üht, siis tuleks aidata ka teist. Härra Tõnisson, ma ütlen Teile, Teie olete ise öelnud, et meie Eesti riik on väike ja vaene, ja kui Teie neid sõnu ütlete, siis peaksite kokkuvõtteks teel püüdma, et ta rikkamaks saaks. Kuid on näha, et teatud summad võetakse, mis tarvilikud ei ole, ja pannakse maksud riigikodanikkudele täitsa asjata. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Jah, kaitseliit on roheliste lippude õnnistamise aupaukude laskja. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Ma näen, et see summa, mida praegu tahetakse eelarvesse võtta kaitseliidule, peaks õieti minema neile, kes meid kaitsevad, see on tuletõrjujatele. Ma arvan, et keegi ei vaidle selle vastu, et tuletõrje meid kaitseb. Meil on kaitsjad olemas, see on sõjavägi, (J. Vain, stp: Meie kaitseliit peab põlumeeste koosolekutel korda ka.) siis politsei — need on meie kaitsjad ja sellest ma saan aru. Aga mis on kaitseliit praegusel korral? Ma ütlen, meie oleme kaitseliidus kuni 50—60 aastani, ja meie peame minema ja läheme heameelega kui vaja... (J. Hüner-son, põl: Palja peoga lähete kaitsma või?) Olge head, lubage püss, ma sihin ka sinnapoole, kui tarvis on. Meil öeldakse, et Eesti riik on väike ja vaene. Kui meil kokkuvõtte sugugi ei teostata, siis jääb ta muidugi vaeseks. Tolli- ja metsapanama ning Kärevere silla lood, need on kõik niisugused asjad, mis peame ära hoidma ühes kaitseliiduga. (R. Vreeman, põl: Ja ühes tuletõrjega.) Mina olen tuletõrje poolt.

Juhataja **R. Penno**: Praegu ei ole päevakorras tuletõrjeküsimus.

M. Krents (tp): Ma ei saa aru, mis vahet saab teha kaitseliidu ja tuletõrje vahel? (Vahelhüüde paremalt poolt: Kui aru ei saa, siis on see kurb.) Ma ei taha sugugi närve pingule tõmmata ja sellepärast lõpetan varsti.

Pean ainult toonitama üht, et lükake see seaduseelnõu I lugemisel tagasi, ja seda sellepärast, et see on Eesti vabariigi kasuks.

(J. Tõnisson, rhv: Oleks parem, kui Teie oleksite enne järele mõelnud, mis

Teie suust välja ajate. Parem minge ära jah.)

Ma tean, misjaoks kaitseliit tarvilik on — selle jaoks, et koosseisudes istujad, palgasaadjad sellest midagi saaksid.

A. Veiler (töer): Lugupeetud rahvasaadikud! Minu arusaamisel asume meie praegu ühe tähtsa ja kaugeleulatava eelnõu arutamisele. Kaitseliitu ei saa võrrelda eraorganisatsiooniga, ei saa ka küsimust nii üles seada, nagu oleks ta puhtkoodanlik ettevõtte j.n.e. Kaitseliit on võimaldanud läbi viia meil üheaastase kaitsevæeteenistuse. Vaadeldes praegust sõjaministeeriumi eelarvet näeme, et see 82 miljonit vähem on sellest eelarvest, mis eelmise valitsuse komisjonis võetud. Nii näeme suurt kokkuvõtet, vaatamata, et samal ajal toit, niisama inimeste kui loomatoit, hinnas 10% võrra tõusnud.

Kaitseliidu toetuseks küsitud summa on vähem kui ühe rügemendi ülalpidamiskulud. Kaitseliidus on 28.000 meest; seal hulgas 1.000 ohvitseri, 3.800 allohvitseri ja 13.500 reameest. Minu härrad, meil ei ole pikemat aega olnud tagavaraväelaste teenistussektsumist ja kordamisõppuseid; Vene ajal olid aga punase- ja sinisepassi mehed tihtipeale kibedal tööajal 2—3 kuud püssi all. Kaitseliit on selle ülesande endale võtnud. Minu arvates tuleks meil riigi eelarvet kuni 200 miljonit senti suurendada, kui kaitseliitu ei oleks.

Igal aastal kulub kaitseliidul 300—350 tuhat tööpäeva harjutusteks j.n.e., mille eest nad mingit tasu ei saa. Kui võrrelda kaitseliidu palkade kogusummat sõjaministeeriumi, politsei ja piirivalve kuludega samal ajal, siis näeme, et kaitseliit on neist neljast kõige odavam organisatsioon. Soomes maksab kaitseliit kuus korda rohkem kui meie oma.

Kaitseliidu koosseisus on 15% töölisi. Aga, minu härrad, õelge, kuipalju punases väes on töölisi? Arvud näitavad, et seal kõige jõupingutustele vaatamata on suudetud viie aasta jooksul viia töölise arvu 5%-lt 18%-le.

Kaitseliit on meil tarvilik asutus, ta aitab sise- ja sõjaministeeriumi kulusid vähendada.

Kõike seda arvesse võttes vaidlen ma nende seisukohtade vastu, mis siin avaldati rkl. Jõeääre ja rkl. Krents'i poolt, et seaduseelnõu tuleks I lugemisel tagasi lükata. Ma ütlen, see on tähtsam seadus, mille Riigikogu oma terves koosseisus, seinast seinani peaks vastu võtma. (Vahelhüüde keskelt: Õigus!)

M. Laarman (põl): Tõepoolest äratub otse imestust, et Riigikogu üldkoosolekule on toodud põhimõttelikud vaidlused kaitseliidu tarviduse üle. Rahaasjanduse komisjonis, kus

küsimus arutamisel oli, ei toodud neid põhimõttelikke jooni ette, mida härra Jõeäär siin puudutas. (M. Martna, stp: Kas tema oli seal komisjonis?) Ma mõtlen, et härradel sotsialistidel on seal omad esindajad, ja kui niisugune tähtis küsimus arutamisel, mis puudutab laiu rahvakihte, siis on võimalik ka teistel Riigikogu liikmetel osa võtta neist koosolekuist, kui aga asja vastu huvi tuntakse. Aga härrade sotsialistide poolt sel korral eita- vat seisukohta kuuldavale ei toodud, vaieldi ainult, missugune summa paras oleks, mis kaitseliidu tarviduseks tuleks üles võtta riigi eelarvesse. Kui see küsimus ka siin kõne alla tuleb, siis võib selle üle vaielda seaduse II lugemise korral. Kui mõnelt poolt leitakse, et 65 miljonit senti palju on, siis võib ju selle kohta II lugemisel ettepaneku teha.

Kuid minule paistab, et härra Jõeääre kõnest paistis sama joon, mis meie juba kord siit kõnetoolilt kuulnud oleme, kui ta ütles, et „meie kohus ei ole seda riiki alal hoida“. (O. Gustavson, stp: Härra Jõeäär ütles seda teile, kui teie valitsuses olite ja meie vastasrinnas. Ta ütles, et valitsuses olevate rühmade asi on riiki kaitsta ja mitte vastasrinna asi.) Kui nüüd neil ringkondadel niisugune mõte omane on, et nende kohus ei ole riiki kaitsta, siis võidakse muidugi nii kõnelda, nagu siin kuulsime. Kui härra Krents väitis, et tuletõrje neidsamu ülesandeid endale võib võtta ja täita, mis kaitseliit, siis on vist ka härra Krents'i liigutanud see põhimõte: „ega meie kohus ei ole riiki alal hoida“.

Kui lugu tõesti nii oleks, siis võiksime tagasi lükata kaitseliidu heaks nõutavad summad ja selle seaduse. Aga ma arvan, et need üksikud hääled meie keskel on, kes arvavad, et meie kohus ei ole riiki alal hoida, vaid et iga kodaniku esimeseks kohuseks on riiki alal hoida, riigi alalhoidmise eest kohuseid kanda. Siin ei tohiks kaht arvamist olla, et kaitseliit siinkohal üheks mõjuvamaks abinõuks on.

H. Martinson (tp): Härra Veiler rõõmustas, et meie sõjaministeeriumi eelarves on 80.000.000 kokku hoitud ja arvas sellega õigustatud olema seda kokkuhoidu kohe jälle välja anda samaks otstarbeks. Imelik kokkuhoidmisviis! Rahaasjanduse komisjonis, kus see asi arutamisel oli, kuulutati rahaasjanduse komisjoni koosolek kinniseks, ja siis ei või me ka kõiki neid asju ette tuua, mis seal räägiti, aga seda, mis mina seal rääkisin, võin ma puhta südamega siin korrata. Ma näitasin, kui võitlusevõimetu meie kaitseliit on, kui suur kasu temast on ja mis ta senini head on teinud. Omalalal, kui kaitseliit asutati, siis hu-

vitas see asi mind, ma korjasin ajalehtede teateid nende juhtumiste kohta, kus kaitseliitlased külavahel vahvasti isamaad kaitsesid. 9 kuu jooksul lugesin ajalehtedest 56 juhtumist, kus kaitseliitlased kas iseenast vintpüssidega maha lasknud või teisi külavahel haavanud olid. Teisi teeneid ma kaitseliidul praegu ei näe kui seda, et ta liikmed külavahel kaklevad. (J. Tõnisson, rhv: Kuulge, vana inimene peaks ise ennast austama!) See on fakt, olen seda ise näinud. See võrdlus, mille härra Veiler siin punaväe kohta ette tõi, ei kannata arvustust. Punavägi on Nõukogude Venemaa riiklik sõjavägi, meie kaitseliit aga eraorganisatsioon, nagu siin toonitati, ja mina ei leia tarviliku olema riiklikkude summadega niisugust eraorganisatsiooni ülal pidada, kellest meil absoluutselt mingisugust kasu ei ole.

J. Vain (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mul ei olnud võimalust kõik aeg kuulata minu rühmakaaslase rkl. härra Jõeääre esinemist, ja sellepärast ei tea ma, kas ma kõigi nende mõtetega päri olla saan, mida rkl. Jõeäär väljendas. Küll aga pean tarvilikuks siinkohal ise mõningaid mõtteid väljendada.

Üks on kindel, et meie oma kaitseväge, mis kallim kui kaitseliit, oleme kokku tõmmanud üheaastaseks teenistuseks. Ja kui tahame seal õpetust intensiivselt pidada, siis olgu teised organisatsioonid, kellele võib kohapealseid ülesandeid panna, mis seni sisemise korra suhtes linnades kaitsevæele pandud. Osa neist ülesandest langeb vahipataljonidele, teiste ülesannete jaoks oleks rahvamiilits, nagu mõnes maas läbi viidud. Peaks rahvamiilitsa ülesanded pandama eriorganisatsioonile, siis satutakse libedale teele. Shveitsi miilitsal on täielik sõjaväe distsipliin, meie kaitseliidul aga mitte.

Eraorganisatsiooni liige ei ole seadusega kohustatud alluma riigivalitsusele, nagu seda kohustatud on sõjaväelane teenistuses olles, reservsõjaväelane teenistusse kutsutuna, samuti rahvamiliitsionäär. Shveitsi rahvamiilits ei ole eraorganisatsioon, vaid on riiklik organisatsioon. Ja selle tõttu, et ta riiklik organisatsioon, on üksiku rahvamiliitsionääri sundimine riigikaitsele palju kergem, kui vaba organisatsiooni sundimine samade ülesannete täitmisele.

Kui tahetakse riigikaitse-aparaati hinnata, siis peab ütleva, et see on kõige nõrgem vabaorganisatsioonina. Üksikud asjad kaitseliidu juures just selle tõttu, et ta puhtvabatahtlik organisatsioon, jätavad palju soovida. Sellest seisukohast välja minnes olen mina ja minu

rühmakaaslased otsinud teid, kuidas oleks võimalik kaitseliitu üle viia sõjaministeeriumi alla ja neid kui reservsõjaväelasi käsutada.

Teine moment, mille juures peatuda tahtsin, on meie kaitseliidu poliitiline värving. Mina olen ise selles asutuses töötanud, ehk küll väga lühikest aega. See oli siis, kui meie rahvavägi veel loodud ei olnud. Saksa võimud lahkusid. Sõduritel, Eesti polkudest lahkudes, olid jäänud relvad kätte, mida peideti kuuridesse, põõningutele j.n.e. Korrahoidmiseks, Saksa lahkuvate võimude poolt riigi metsade lagastamisele ja rahva toiduainete kokkuvõtmisele ja lagastamisele takistusi teha püüdes, moodustasime kohapeal kaitseliidu organisatsiooni. Sellel organisatsioonil läks korda toidutagavarad Saksa vägedelt tagasi võtta, samuti teisi lagastamisi seisma panna.

See organisatsioon oli meie rahvaväe eelkäija. Keegi ei heida meie rahvaväele ette, et tal oleks mingisugune poliitiline ilme, ja ei saa sellepärast ka sellekordsele kaitseliidule etteheiteid teha.

Mis puutub kaitseliidu organiseerimise 1925. a., siis ei saa kahjuks seda öelda, mis ma ütlesin kaitseliidu kohta, nagu tema oli 1918. a. On arusaadav, et 1. detsembri riigipöörde katse meie rahvaväeülemad paiskas niiöelda reaktsiooni mõttele ja selle tõttu siis, kui kaitseliitu organiseerima hakati, otsiti sinna võimalikult parempoolsemat elementi. Sellejuures ei kahtlustatud kommunismis ja kommunistisõbralikkuses mitte ainult sotsialiste, vaid kahtlustati inimesi, kes seisavad praegu tööerakonna seljataga, asunikku seljataga ja võibolla veelgi paremal pool. Ei võetud isegi seni meie rahvaväes teeninud ohvitseri kaitseliitu vastu sellepärast, et nad ei kuulunud vastavasse poliitilisse parteisse. Vahepeal ei ole seisukord selles suunas põrmugi paranenud. On juhtumisi, kus kaitseliitu ei ole vastu võetud omavalitsusetegelas, kooliõpetajaid, keda ei ole meie tsiviilvõimudel tarvis olnud tagandada riigiteenistusest, vaid töötavad riigikoolides. Ei ole vastu võetud reservohvitseri, keda igasuguse vähegi pinevama tarviduse juures uuesti mobiliseeritakse rahvaväkke väeosade etteotsa, ja seal peavad meie riiki kaitsma.

Kõige tüübilisemaks nähtuseks tuleb pidada seda, mida minu parteikaaslane Jõeäär alla kriipsutas, et meie kaitseliidu etteotsa on asetatud peale sõjaväelaste veel tsiviilmehed. Need tsiviilmehed ei tea kaitseliidu väljaõpetamise mõttes „i“-d ega „a“-d öelda, sest et nad ise kõige lihtsamat soldatiõppust ei ole saanud. Miks on nad sinna asetatud? Riiklikku ülesannet selles näha ei saa, et need härrad, sõites ühest linnast teise, mitmekord-

set sõiduraha võtavad. Minu kodumaakonna kaitseliiduülema abi on seda teinud. Neid ülesandeid ei saa panna tsiviilnimestele, kuigi nad seisavad omavalitsuseasutuste eesotsas, mõni seltskonnas tegev j.n.e. (R. Vreeman, põl: Peab seltskonnaga seotud olema.) Seltskonnaga sidet võib saavutada, ilma et inimestele selle eest raha makstakse. Tahaksin loota, et meie seltskonnategelased, kui nad riigikaitse tarvilikuks peavad, ja üheks sellekohaseks aparaadiks peavad ka kaitseliitu, siis oma samme sidemetepidamisel seltskonnaga ei tarvitse lasta välja maksta, sest teised omavalitsuse- ja seltskonnategelased teevad seda enamasti vabatahtlikult. (R. Vreeman, põl: Tehakse ka, ega palka muidu ei maksta.) Üks osa teeb vabatahtlikult, kuid teine, kes kuulub põllumeeste kogude seljataha, saab selle eest makstud. (R. Vreeman, põl: Propagandapealikuteks on sotsialistid, kes kihutusetööd teevad.) Kaitseliidu maakonnaülemate abide seas ei ole ühtki sotsialisti. Kui sotsialistid kaitseliitu kuuluvad, siis, olles omal ajal rahvaväes ohvitserideks, kuuluvad kaitseliitu reameesena. Kaitseliidu ülemate abid maakondades, olles tsiviilnimesed ja selle tõttu kaitseliidu väljaõpetamise ja organiseerimise suhtes võhikud, saavad selle eest tasu, et nad sidet peavad seltskonna ja kaitseliidu vahel. (Vahelhüüe paremalt poolt: Tasu ei saa.) Sõidurahasid saavad kahelt poolt: 1) maakonna kassast ja 2) kaitseliidu kassast. Nad saavad veel kolmandalt poolt sõidurahasid, aga need on puhtärilised organisatsioonid, kes riiklikku toetust ei saa. Need ei kuulu seepärast praegu siin käsitamisele.

Kui kaitseliidu kassa peal elavad inimesed, keda kaitseliit tegelikult ei vaja, siis peaks arvama, et need summad, mis tegelaste peale välja antud, on ilma teatava otstarbeta välja antud. Järelikult praegu küsitud summa on selles osas ülearune.

Kaitseliit, kui ta soovib saada rahvalikumaks organisatsiooniks... (M. Martna, stp: Mispärast ta seda peaks soovima?) Ütleme nii, kui ta sooviks saada rahvalikumaks organisatsiooniks, ja kui ta soovib näha, et temast kõik kodanikud, kes riigikaitsekohustusi kannavad, osa võtaksid, siis peaks ta jääma erapooletule pinnale. On loomulik, et kaitseliidu ülesannete sekka ei kuulu rohelise lipu peol auvahte üles seada, aupauke lasta, ega rohelise lipu peol korrapidajaid üles seada. (A. Laur, as: See on õigus!) Selistel pidudel on kaitseliidu poolt raisatud asjata laskemoona. (O. Pukk, põl: Teie raiskate oma laskemoona ka praegu asjata.) Kaitseliitlased on üksikuid maaliidu

kõnelejaid auvahtidega vastu võtnud, sellest kirjutavad ka parempoolsete parteide häälkandjad.

Oma poolt võin öelda, et pean kaitseliidu väga tarvilikuks kui riikliku organisatsiooni, kuigi minu partei poolt kõik seda ei toeta. (M. Martna, stp: Kahtlemata mitte! — J. Holberg, põl: Ehk panete siis Shveitsi, kui häda suur.)

Kui riigikaitse-aparaat oma ülesandeid tõsiselt võtab, siis peaks neid seisukohti arvestama, mis ma siin ette kandsin. See oleks kasulik mitte ainult meie kaitseliidule, vaid ka meie riigikaitsele terves ta ulatuses.

J. Soots (põl): Lugupeetud rahvasaadikud! Siin on mõne poolt ette toodud andmeid, mis tõele ei vasta. Mitmed kõnelejad on käsitanud kaitseliidu küsimust sellelt seisukohalt, mis minu arvates õige ei ole. Sotsialistid on Eesti riigi kaitsemise küsimuse otsuste selgitamise juures võtnud üheskoos Eesti riiki ja Vabariigi Valitsust. Seda ei saa aga kuidagi teha. Meie oleme poliitilised rühmitused, oleme kord valitsuses ja kord opositsioonis. Kui meie opositsioonis oleme, ega see siis ei tähenda, et meie Eesti riiki ei kaitse ja kaitsta ei taha. Nii ei saa küsimust üles seada. Isegi martinsotsid, kes ka elavad Eesti riigis, peaksid tunnustama Eesti riigikaitse vajadust. Meie rühm on praegu opositsioonis, ja meil on praeguse valitsuse kohta ütlemisi. See valitsus on esitanud palju niisuguseid seadusi, mis meile vastuvõtmatud ja mida meie aganateks nimetame. Käesolev seadus on aga puhas tera, mis nende aganate hulgas leidub, ja sellepärast toetame seda seadust kahe käega, sellele vaatamata, et see sotsialistliku valitsuse poolt tuleb.

Edasi tahaksin öelda, et rkl. Vainu andmed Shveitsi miilitsa kohta õiged ei ole. Sellel organisatsioonil ei ole meie kaitseliiduga midagi ühist. See on reservsõjavägi, kes ei ole rahuajal koos, vaid ainult sõjaajal. (Vahelhüüded.) Seda ei saa meie kaitseliiduga võrrelda. Kaitseliidu asemel on Shveitsis ka vabatahtlik organisatsioon, nõndanimetatud „küttide seltsid“. (M. Martna, stp: Ega need küttide seltsid ei ole, paljalt nimi ütleb seda.) Need on küttide seltsid. (M. Martna, stp: Tegelikult on need püssilaskmise harjutuse seltsid.) Nende seltside eesmärk on püssilaskmist arendada oma liikmete seas ning anda ka muud sõjaväelist õppust. Need on eraorganisatsioonid. Need ei ole täpselt sarnased, kui meie kaitseliit, aga siiski palju lähem meie kaitseliidule kui miilits, mis ikkagi sõjavägi on. Shveitsi miilitsat meie kaitseliiduga üldse võrrelda ei saa.

Mis puutub rkl. Vainu arvamisega, et meil peaks sunduslik kaitseliit olema, siis oleme kord selle aja läbi elanud. Meil oli sunduslik kaitseliit, see oli vabadusesõja ajal. Niipea, kui sõda lõppes, suri ta välja. Kui aga elu tõstis uued küsimused üles, siis .. (B. Eilman, stp: Sellepärast et väga palju ülekohut on.) Väga palju ülekohut! Kuidas võib ühes sõjaväelises organisatsioonis väga palju ülekohut olla? (Hulgalised vahelhüüded.) Kahjuks ma ei kuule teid ja ei saa sellepärast vastata.

Kui elu tõstis üles uued küsimused, siis tuli vastavalt neile nõuetele uus organisatsioon ellu kutsuda, ja see on meie vabatahtlik kaitseliit. Ka sõjaväes peetakse vabatahtlikke ikka kõige paremateks, sest vabatahtlikud on oma kohustuste juures palju suurema hoo ja andumusega, kui inimesed, kes selleks sunnitud.

Edasi, kuidas on lugu meie kaitseliidu summadega. Meie kaitseliit on suur umbes 28.000 inimest. Nende üle on ainult 68 juhti, kes alatist palka saavad. See tähendab, et ühe palgalise juhi peale tuleb umbes 4.000 inimest. Kuid on ka teised juhid olemas, kes teenivad palgata. Kui nüüd võtate arvesse aja, mis seltskond kulutab harjutusteks ja üldse kaitseliidule, siis on arvestatud välja, et see maksab aastas umbes 100 miljonit senti. Tähendab, riik annab 65 miljonit senti, aga seltskond ise annab 100 miljonit senti, järelikult annab rohkem kui riik. Sellest näete, et kulkandmise mõttes on seltskond ise eesotsas.

Mis puutub palgadesse, siis härra Vainu ette, et kaitseliidu pealike abid saavad palka. Kõigepealt peatuksin selle juures, mispärast neid abisid tarvis on. Pealikud ise on tarvilikud, et edukalt õpetada kaitseliitu, selleks on tarvis eriteadlasi sõjaväest, kes on pandud palgalisteks juhtideks. Nende eriala seisab väljaõpetamises. Aga kui kaitseliit on seltskondlik organisatsioon, siis peab tal olema kindel kontakt seltskonnaga, ja maleva pealike abid on seltskonnategelased. (M. Martna, stp: Mina olen ka osa seltskonnast, aga minuga ei püüa keegi ühendust.) Teie töötate kaitseliidu vastu. (M. Martna, stp vahelhüüde.) Kaitseliitlased teavad Teie arvami kaitseliidu kohta. Tänaagi hüüdsite Teie vahele, mis näitab, et Teie kaitseliidu vastu olete. Seda näitavad ka teie arupärimised: kui kogemata kuskil püss lahti läheb, siis on teie poolt kohe arupärimine. (M. Martna, stp: Siis võtke üks teine sõna ja ärge kõnelege seltskonnast.) Ma räägin sellepärast, et maleva pealike abid on ka just seltskonnategelased. (M. Martna, stp vahelhüüde.) Kuidas keegi võtab; ma ei tea, missuguseks heatege-

vaks otstarbeks Teie annate. (M. Martna, stp: Härra kindral, ma arvan, Teie oskate ka vahet teha „koore“ ja „koo- rimise“ vahel. — Vahelhüüded pare- malt poolt.) Igatahes pealikute abid mingi- sugust palka riigilt ei saa, ja selles mõttes on härra Vainu väited ebaõiged. Kui nad sõida- vad, siis saavad sõidu- ja päevaraha. (M. Mar- na, stp: Ja kui ta siis kahes ametis on, saab kahelt poolt.) See on nende üksikute inimeste oma küsimus. Igatahes riik ei anna omalt poolt. Võibolla et mõned linnavalitsused on arvanud tarvilikuks omast kassast maleva pealikutele abitasu anda. Ma olen kuulnud, et mõnes kohas linnavalitsus on väikest abiraha andnud. Võibolla et mõnel pool seda ka pealikute abidele antakse. Aga igatahes, ega seda riik ei anna, see on seltskond ise, kes annab või ei anna, see on ta oma asi. Kui nüüd härra Vain ütleb, et kaitse- liidu pealikute abid palka saavad, siis on härra Vainu väited ebaõiged.

Edasi pean ütleva, et Viljandis on propa- ganda-pealik sotsialistlikkude vaadetega isik, ja samuti ka Võrus. (Sõjaminister M. Juh- kam: See on päris sotsialist, mitte ainult vaadetega. — M. Martna, stp: Kuulge, kes neid vaateid siis filt- reerib?) Igatahes on kaks niisugust juhtu, kus propaganda-pealikud on sotsialistid, aga kuna nad kaitseliidu tunnustavad tarvilikuks, siis kaitseliidu juhatus ei ole mingisugust takistust teinud, need sotsialistlikkude vaade- tega isikud panna propaganda-pealikuks, ja maksab neile sõiduraha niisama, kui makstakse maleva pealikutele. Nõnda et politilist vahe- tegemist siin ei ole. (J. Holberg'i, põl vahelhüüe.)

Edasi toodi siin ette, nagu oleks kaitseliit teinud paraadi rohelise lipu pidudel. Minu teada ei ole seda kuskil tehtud. (J. Vain, stp: Siis „Kaja“ luuletab?) Võibolla mõni kaitseliidutegelane, olles ühtlasi põllumeeste kogude tegelane, oli vahest neil pidudel, võibolla oli tal ka volitus juhatus poolt ter- vitusi öelda, aga ega siis seega kaitseliit ise ei ole paraadi teinud.

Mis puutub aupaukudesse, siis pean tä- hendama, minu teada seda ka tehtud ei ole. Ma pean teile meelde tuletama, et kaitseliidule ei jätku neist padrunitest, mis antakse, õppus- tekski, aga neil on võimalus oma raha eest juurde osta, ja kui nad oma raha eest padru- neid ostavad, siis ei võiks riigil ega ühelgi rühmal selle vastu midagi olla. Aupaukudeks lahingupadrunid ei kõlba, aga teisi riik ei anna. Kui teie ostate revolvyri ja tahate laskma õppida, siis ka asete. Lugege siis neid pauku- sid aupaukudeks või mitte, aga need on tar-

vilikud. (J. Fuks'i, as vahelhüüe.) Mis Teie räägite püssist kui niisugusest. Kui Teil on püss käes, ega see sellega siis ära kulu, kui Teie lasete paarkümmend pauku rohkem. Nõnda on härra Vainu süüdistused täiesti alusetud. Ma pean märkima, et täna võib jälle alla kriipsutada sotsialistide kahepaikust. Omal ajal toonitasin seda, see oli sel korral, kui härra Riigivanem esines sõjaseaduse ärakaota- misega, ja kui tema oma rühma mehed tulid välja ja rääkisid sellele vastu. Täna on sama- sugune lugu. Sotsialistlik Riigivanem kirju- tab seadusele alla, esitab selle Riigikogule ning tunnustab selle tarvilikuks, aga seal tulevad jälle sotsialistid välja oma Riigivanema vastu. Miks teie peate niisugust Riigivanemat, kes teie tahtmise järgi ei tee? (M. Martna, stp: Teie laseksite ta heameelega lahti. — J. Holberg, põl: Ega nemad hoolda- mist ka ei toeta? — J. Vain, stp: Härra Soots, ärge meie pärast muretsege!) Oleks õigem, kas toetate Riigivanemat ja võ- tate tema poolt esitatud seadused vastu, või ei luba talle esitada niisuguseid seadusi. (J. Holberg, põl: Nad toetavad ainult Riigivanema hooldamist, muud ei toeta!) See on üks kõige parematest praeguse valitsuse seadustest, kui mitte ainus hea sea- dus. Toetage seda seadust vähemalt sel mää- ral, kuidas teisi halvemaid seadusi olete toe- tanud.

J. Vain (stp) (fakt. märk.): Faktilise mär- kusena oleks mul tähendada järgmist: Üks eelkõneleja ütles, et sotsialistide poolt olevat tähendatud, et meie peal ei olevat riigikaitse kohustusi. Kõneleja ei lugenud Riigikogu stenogrammi, vaid andis oma sõnadega edasi teise kõneleja mõtteid, ilma enesele võtmata vastutust täpsuse eest. Õieti tähendas rkl. Jõeäär järgmist: „Valitsuse peal on kohustus riigikaitse eest hoolitseda ja ka vastutus. Seda räägib meie põhiseadus, et üksiku kodaniku peale üldvastutust panna ei saa. Meie kui vastasrinna rühma peale valitsuse kohustusi ka mitte.“

Teiseks, härra Tõnisson väitis, nagu oleks mina tähendanud, et Shveitsi rahvamiilits ei ole sõjaväeline organisatsioon. (J. Tõnisson, rhv: Kuidas? Ümberpöördu! Millest ma rääkisin? Ma rääkisin kõik aeg, et Shveitsi rahvamiilits on sõjaväeline organisatsioon, ja et meie kaitseliidule oleks kasulik, kui ta oleks organisatsioon sõjaväelise distsipliiniga. Härra Soots märkis juurde, et Shveitsi rahva- miilits koosneb reserv-sõjaväelastest. Peale selle olevat seal veel kütiseltsid. Kütiseltsidel Shveitsis ei ole midagi sarnast meie kütiseltsi- dega; need seal on laskeasjanduse õppimiseks.

Mina ei rääkinud kütseltsidest, sest nende vastu on mul vähem huvi, rääkisin vaid rahva-
miilitsast kui niisugusest.

J. Fuks (as): Austatud Riigikogu liik-
med! Vaidlused on puhkenud kaitseliidu
toetusesummade juures, ja mõnelt poolt on
koguni öeldud, et tarvis ei oleks kaitseliitu
ega temale ka riigi eelarves summasid anda.
Sääraseid mõtteid ei tohiks nüüd avaldada.
Ei võiks kellelgi kahtlust selle üle olla, nagu
ei oleks meil kaitseliitu tarvis. Kaitseliit on
meil tarvilik organisatsioon, ja ta on tarvilik
mitte üksnes selleks, et ei korduks meil 1. det-
sembri 1924. a. kurvad sündmused, mis meie
riigiellu on sügavad jäljed järele jätnud, vaid
kaitseliit on tarvilik ka selleks, et noori välja
õpetada, ja peale selle, kui keegi on tegeliku
sõjaväeteenistuse läbi teinud, on tarvis, et
ta neid teadmisi, mis ta sõjaväes omandanud,
ei unustaks, vaid neid täiendaks just nimelt
kaitseliidust osavõtmisega. Sellepärast on
kaitseliit väga tarvilik organisatsioon. Ta ei
ole kellelegi sunduslik, vaid vabatahtlik,
kuid temast osavõtmise peab kõigile soovita-
vaks pidama, ja vastuvõtu juures ei tohiks
isiku meelsus mõõduandev olla, vaid isamaal-
sus. Meie nõuame, et riigikaitse, sõjavägi,
niisamuti ka kaitseliit, peab olema väljaspool
erakondlikku politikat ja igasuguseid intriige.
Ma olen kaugel sellest, et süüdistada meie
kaitseliidu kõrgemaid juhte, nad on teinud
kõik, mis võimalik, vaid pean ainult puudu-
tama üksikuid kaitseliidutegelasi kogumehi.
(J. Hünerson, põl: Kange härra olete
siis!) Nad tahavad teinekord oma liidritele
ehk silmi teha või kaitseliidu kaudu endale
teed Riigikogusse rajada, nagu Läänemaal
kaitseliidu juhtival kohal keegi härra Arnover
seda teinud. Vaadake, selle vastu peame meie
võitlema, kui säärased härrad rohelise lipu
pidudel üles kutsuvad kaitseliitlasi rohelise
lipu alla ühinema, see ei ole loomulik, kui riigi
poolt summasid antakse ja mõned juhtivad
tegelased sääraselt teotsevad. Härra Soots
ütles, tema ei olevat kuulnud, et kaitseliit
olevat aupaukusid rohelise lipu juures lask-
nud. (M. Laarman, põl: Kaismal las-
kis!) Härra Laarman, see on õige. Teie all-
kiri oli „Kajas“, (M. Laarman, põl: Minu
allkirja ei olnud, kirjutasin küll!)
et kui esimese rohelise lipu pidustus Pärnu-
maal oli ning härra Laarman lipu üle andis,
siis kaitseliidu rühm laskis aupaukusid. Siin
ei saaks härra Soots oma parteikaaslase Laar-
man'ile vastu vaielda. Sel korral juhtisin
mina kaitseliidu ülema tähelepanu sellele asja-
olule, ja ma arvan, et kaitseliidu ülem on kõik
abinõud tarvitamisele võtnud säärase nähtuste

kõrvaldamiseks, sest ma ei ole kuulnud, et
säärased aupaugud oleksid pärast Pärnumaal
kordunud. Härra Soots võrdles kaitseliidu
püssi eraisiku revolvriga, öeldes, et kui era-
isik võib revolverit paugutada, siis võib kaitse-
liitlane seda ka oma püssiga teha. See võrdlus
ei ole õige. Rõhutan veel kord, et meie era-
kond peab kodukaitse ja rahu alalhoidmise
üheks tähtsamaks riigi ülesandeks, meie toe-
tame kaitseliitu, temale tuleb riigi eelarves
summasid anda, kuid ka seltskond ei tohiks
seejuures kaitseliidu ainelise toetamisega kül-
maks pealtvaatajaks jääda. Kuid riigi rahalise
toetuse juures on meie nõudmine, et kaitseliit
peab jääma väljaspoole erakondlikku politikat,
ja ei tohiks korduda rohelise lipu õnnistamisel
ega mujal kihutusetöö „rohelise“ ega ka mõne
muu erakonna kasuks. (Hulgalised va-
helhüüded.)

J. Tõnisson (rhv): Lugupeetud Riigi-
kogu liikmed! (Hulgalised vahelhüüded.)

Juhataja **R. Penno**: Ma palun rahu.
Sõna on rkl. Tõnisson'il. (J. Fuks'i, as
vahelhüüe.) Rkl. Fuks, ma palun rahu.
(J. Hünerson, põl: Kas siis kaitseliit-
lane ei passi pidulauda? — Segased
vahelhüüded.) Ma palun rahu. (J. Fuks,
as: Mis Teie nüüd rumalusi räägite!
— K. Päts, põl: Millal Teie tarkust
räägite? — J. Fuks, as: Teie ei tunne
asja! — Vahelhüüe paremalt poolt:
Ega Teie paremini ei tunne asja.)
Palun rahu. (J. Sepp, mo: See oli Riigi-
kogu liikmetel ainult väike mõtte-
vahetus. Nad seletasid asja nüüd ära.)

J. Tõnisson (rhv): On iseenesest mõis-
tetav, et meie kõigiti toetame seaduseelnõu
ja toetame täies ulatuses. Sest hoolimata kõig-
ist neist õieti uskumatutest vastuväidetest,
mis siin esile toodud, jääb meil kaitseliit...
(M. Martna, stp: Uskumatud vastuväi-
ted?!) Jah, hoolimata uskumatutest vastu-
väidetest jääb meil kaitseliit ikkagi niisuguseks
üldriiklikuks ja rahvuslikuks organisatioo-
niks, mille toetamiseks tarvilik raha peab
leiduma eelarve korras. See summa on üles-
annetega võrreldes, mida kaitseliit meie rahvus-
liku julgeoleku teenistuses teostab, nii väike,
et meie, iseäranis kaitseväge kuludega võrrel-
des, siin ei saa ülepea kõneledagi, nagu või-
daks siin seda kuidagiviisi suureks, liiati üle-
aruseks pidada. Selles mõttes on siin eel-
kõnelejad rkl. Veiler ja kindral Soots küllalt
selgesti kõnelenud ja mul ei ole selle kohta
enam tarvis sõnu kulutada. (M. Martna,
stp: Noh, meie teame, et niisugused
asjad Teil kunagi suurendatud ega

liialdatud ei ole.) Ei oleks tarvis sellele vastu vaielda, et meie kaitseliidu organisatsioon on otstarbekohane, hoolimata neist vastuväidetest, mida rkl. Vain ette tõi. Ühiskondliku organisatsioonina võib kaitseliit meil palju edukamalt töötada, nagu meie näeme, et ta töötab ka väga odavasti. Vabatahtlikkuse iseloom annab võimaluse ära kasutada kodanikkude enesealgatust ja jõupingutust palju paremini, kui ühegi sunduse teel. Kui siin nüüd rkl. Vain korduvalt püüab seletada, nagu ei oleks meie kaitseliit otstarbekohane Shveitsi miilitsaga võrreldes, siis näitab tema korduv ülesastumine, et tal täiesti arusaamine puudub Shveitsi miilitsa iseloomust ja meie kaitseliidust. Ta püüab nüüd tagantjärele nii keerutada, nagu oleksin mina sellest kõnelenud, et kaitseliit vastab Shveitsi miilitsale ja on sellepoolest nüüd sõjaväeline organisatsioon, aga vabatahtliku iseloomuga, ja sellepärast ei ole ta otstarbekohane. Ma hüüdsin vahele, kui rkl. Vain sellest kõneles, et kaitseliit kui vabatahtlik organisatsioon ei pakkuvat küllalt jõudu oma ülesannete teostamiseks, ja selles mõttes olevat ta palju pahem kui Shveitsi miilits, hüüdsin vahele, et need on kaks iseasja. Shveitsi miilits on, nagu kindral Soots küllalt selgesti näitas, Shveitsi sõjavägi. Ta on teistiti organiseeritud kui alaline sõjavägi, ta käib koos harjutamas ainult lühikest aega. Enne käisid mehed sissekutsumise puhul koos 6 nädalat, nüüd on seda aega vähendatud. Katsutakse kokku hoida kodanikkude jõudu. Kuid need harjutused, millele kodanikud kokku kututakse, on järjekindlad ja sunduslikud. Seal on üksikuid miilitsa-väeosasid, mis palju kauem koos on, nagu „Bergartillerie“ ehk mäeartilleeria. Siin ei saa kõige selle juures silmast jätta, et miilits on sõjavägi, kus valitseb sõjaväeline kord, kaitseliit on aga ühiskondlik organisatsioon. Kui tahame seda Shveitsi oludega võrrelda, siis võrduvad Shveitsis meie kaitseliidule just küsiseltsid „Schützenvereine“. Need on vabatahtlikud kodanikkude ühiskondlikud organisatsioonid, kus kodanikud endid treenerivad miilitsa ülesannete teostamiseks. (Teedeminister O. Köster: Ega nad riigi toetust ei saa? — J. Laidoner, põl: Saavad küll!) Miks ei saa, nad saavad riigi toetust! Kui on üldised „Schützenvereinstage“, siis ehitatakse seal üles hiiolaarenid, kus „Schützenvereinid“ peavad oma suuri laskeharjutusi. (M. Martna, stp: See küsimus ei ole tähtis, küll on sellel aga teine mõte. Sellel ei ole midagi ühist meie kaitseliiduga! Seal on ainult ühel ja teisel püssid käes. — J. Laidoner, põl: Mitte aga jahipüsid!) Kui Teie mõtte järgi vaatate... (M. Mart-

na, stp: Teie mõtte järgi on raske vaadata!) Teie ei tunne nähtavasti kaitseliidu mõtet ega organisatsiooni. Kaitseliit võimaldab kodanikkudele endid treenerida riigikaitse ja rahvusliku julgeoleku teenistuse jaoks. (A. Jõeäär, stp: Härra Tõnisson, mis Teie ütlete Eesti kaitseliidu kohta, et ta on seltskondlik organisatsioon, see on täiesti õige!) Kui on tarvis, astuvad mehed välja, ja on selleks ette valmistatud ning organiseeritud. Sedasama ülesannet täidavad „Schützenvereinid“. (M. Martna, stp: Mis Teie räägite!) Minge tagasi Shveitsi ja vaadake, kuidas seal lugu on! (M. Martna, stp: Minul ei ole tarvis tagasi minna, aga Teie peate minema!) Vaadake, „Schützenverein“i mõte on see, et kodanikud endid vabatahtlikus organisatsioonis välja harjutavad laskmises. (M. Martna, stp: Jah, seda küll, aga kas meie kaitseliit seda arendab?) See on üks kaitseliidu tähtsam ülesanne. Ei või ju ometi ümber nurga lasta, vaid vaenlasele otse vastu! Alles siis, kui teie seda erilist ülesannet silmas peate, saate aru, et „Schützenverein“i mehed valmistavad endid ette rahvusliku julgeoleku teenistuse jaoks, niisama meie kaitseliitlane oma organisatsioonis. Sellepoolest on olemas ühtlus. Ei või öelda, et meie kaitseliit sellepoolest rohkem Shveitsi miilitsale võrdub kui „Schützenverein“ile“. Need organisatsioonid on ühiskondlikud, ja seda ei saa segi paisata. Sellepärast on kõik järeldused, mis rkl. Vain tegi, ekslikud.

J. Vain (stp) (fakt. märk.): Härra rkl. Tõnisson tähendas, et ma olen toonud kaitseliidu ülemate abide kohta usumatuid teateid. Kõik need teated on ilmunud rahvaerakonna Viljandimaa häälekandjas „Viljandi Uudised“, kus ühtlasi käiakse mulle isiklikult peale, kui Viljandi maavolikogu revisjonikomisjoni liikmele, et asjasse selgust tooksin. Maavolinikkude küsimistele vastates kinnitas maavalitsuse esimees teadete tõelikkust.

Vaheaeg kl. 12.15 min. — kl. 12.35 min.

K. Ast (stp): Austatud härrad Riigikogu liikmed! Meie parlament on sellepoolest üsna iseäralik, et meil kiputakse ka väikesemaid küsimusi tallama õige laiaks ja suureks. Nägime, kuidas keelteküsimuses sellele asjale anti mitte ainult internatsionaalne, vaid peaaegu kosmiline ulatus. Samuti ka kaitseliidu küsimusega. Ei ole piirdutud kaitseliidu küsimuses, võ tes seda kui kodumaa sisemist küsimust, vaid oleme kokku kraapinud selle küsimuse arutamise juures igasuguseid nähteid, asjaolusid ja peaaegu igasuguseid relvastamisviise. (J. Soots,

põl: Teie oma seltsimees Vain hakkas peale.) Kuidas Shveitsis lugu on, ja missugune vahe on meie kaitseliidu ja Shveitsi kaitseühingute vahel, seda ma ei tunne. (M. Martna, stp: Need ei ole mingisugused kaitseühingud, need on püssilaskmise ühingud.) Arvan, et ei ole tähtis käesoleva küsimuse arutamise juures minul seda puudutada, liiati kui olen tähele pannud, et minu parteiseltsimees Martna sõna võtab ja küsimust puudutab.

Ma tulen meie oma kaitseliidu juurde tagasi. Vaadake, üldiselt on selge see asjaolu, et rahva relvastamine on kõige parem riiklik kaitsevahend. Rahva relvastamine ei ole kuidagiviisi demokraatlikkude tõekspidamiste vastane nähe, vaid mida suurem on rahva üldine relvastamine, rahvalik relvastus, seda tugevam on ka demokraatlikkus ise ja seda tugevam on rahvas. Selles mõttes on kahtlemata miilitsasüsteemil oma head küljed, kuigi puhtsõjatehnilistel põhjustel ka puudusi võiks nimetada. See üldine põhimõte jääb kahtlemata igal ajal püsima, ja seda niikaua, kuni praegune ilmakord valitseb, kuni praegused vahekorrad valitsevad, mida meie, sotsialistid, ei saa ideaalseks pidada; kuni seltskonna jagunemine kihitidesse ja klassistruktuur püsima jääb, niikaua on relvastumine paratamatu. Rahvuslikult on see relvastumine kõige parem, mida toimetab rahvas ise. Kui meie kaitseliit tahaks olla, nagu ta põhikiri ette näeb, seltskondlikuks organisatsiooniks, kui tema kaudu oleks püütud teostada meie rahva relvastumist riikliku ja demokraatliku enesekaitse huvides, siis oleks see kaitseliit tervitatav ega oleks meil, sotsialistidel, midagi ette heita sellele organisatsioonile.

Ma pean ütleva, et kui 1925. a. kaitseliidu praegune põhikiri väljatöötamisel oli, siis suhtuti sellesse küsimusse, vähemalt teoreetiliselt, sellelt seisukohalt, et kaitseliit peab aitama relvastada meie rahvast selleks, et kaitsta meie riiklikku, demokraatlikku korda igasuguste võimalikkude kallalekippumiste eest. Mul isiklikult — kuigi põhimõte, mille alusel kaitseliitu taheti rajada, õige on, ja kuigi silmapilgu-vajadus kaitseliidu organiseerimise paratamatuks oli teinud — jäi tol korral niisugune tunne, et ega meie kaitseliidust ei saa niisugust organisatsiooni, mida võiks võtta kui üht edukat katset, relvastada meie rahvast demokraatliku korra kaitseks. Mispärast? Sellepärast, et meil oli juba kaitseliit varemalt. Talle anti 1925. a. lõplikult põhikiri, ja varsti selle järele tarvilikud summad organiseerimiseks, ja seati niiviisi laiemale ja ühtlasi tugevamale alusele. Aga tema seeme oli juba enne olemas, ja see vana seeme ei olnud hea.

Ning selle vana seemne olemasolu tõttu tundus mulle juba tol korral, et meie kaitseliit võib sattuda halvale teele, et kaitseliit oma edaspidises arenemises võib omandada niisuguseid iseloomulikke jooni, mis ei ole enam rahvalikud ega sedavõrt demokraatlikud ja üldised, et kõigil rahvakihtidel oleks huvi, tahe ja vastav enesetunne seda organisatsiooni kõigiti toetada, tema arengule kõigiti kaasa aidata.

Ja mis on nüüd? Milliste asjaolude ees meie praegu seisame? Kaitseliit on põhikirja järgi seltskondlik organisatsioon. Aga mis on seltskond selle organisatsiooni heaks teinud? Seltskond ei ole peaaegu midagi selle kasuks teinud, seltskond on olnud väga loid kaitseliidu töö. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Lubage, lubage, ma kõnelen loogiliselt. Kordan, meil on seltskond olnud väga loid.

Vaatame mujale, võtame nähteid teistest riikidest. Seal näeme, et kaitseliit on ainelist toetust saanud hoopis suuremas ulatuses kui meil. Meie kaitseliit on elanud ainuüksi riiklikkudest summadest. (Paremalt poolt: Kuidas nii? Tal on ka omad tulud!) Tal on oma tulud ka, aga nende tuludega kaitseliit ei kata oma kulusid. Kaitseliit sai 1925. a. 200.000.000 senti, ja vaadake, selle 200.000.000 sendiga on ta siiaaani elanud, ja nüüd on need summad läbi. Arvestage, kuipalju seal ühe aasta peale langeb ja vaadake, palju tähendab sellele seltskondlik toetus riikliku raha kõrval.

Kaitseliidul ei ole seda rahvapärasust, mis tal olema peaks. Tõsi küll, 1925. a. osutus see organisatsioon meeste mõttes suureks, aga hiljem hakkasid need inimesed sealt välja pugema. Mul ei ole kahjuks selle kohta andmeid käepärast, ja ma ei hakkaks ka neid üksikult ette lugema. Aga mul on siin üksikute malevkondade kohta antud teateid, ja need ei kõnele sellest, et kaitseliit omaks veel säärase populariteedi, kui 1925. a. Seda, austatud härrad, peate teiegi tunnustama. Ja kui teil on südamel kaitseliidu hea tulevik, kaitseliidu edukas tegevus, siis peab hoolitsema selle eest, et kaitseliit oleks rahva enesetunde ees populaarne asutus. (Vahelhüüed paremalt poolt.)

Siin on mitmed kõnelejad püüdnud õigussega rõhutada seda, et kaitseliitu ei saa võtta kui harilikku sõjaväge. Aga niisugune organisatsioon, mis tahab olla seltskondlik organisatsioon, saab püsida üksnes siis, kui ta on populaarne ja kui ta rahva arusaamise ees leiab üldist heakskiitmist ja poolehoidu.

Kaitseliit ei ole suutnud näidata, et ta on seltskondlik organisatsioon. Meie kaitseliit

on oma rahalise külje suhtes kujunenud puht-riiklikuks organisatsiooniks.

Ma ei ütle, et ta oleks sõjaväeline organisatsioon selles mõttes kui kaitsevägi. Aga ta on riiklik organisatsioon ja saab ülalpidamist riigilt.

Kui küsime, mispärast on kaitseliit aastast aastalt hakanud langema, mispärast ei leia kaitseliit enam pooldamist ega heakskiitmist, siis leiame palju põhjusi. Et kaitseleiidule tõesti väga arvestatavalt vaadatakse, seda nägime siis, kui kaitseleidu heaks oli maksuseadus välja töötatud ja sellega taheti tõsta teatud aktsiise. Igalpool, kus see küsimus kõne alla tuli, mõisteti see rahva poolt täiesti hukka ja imestati, millise õigusega tahab kaitseliit makstada rahvast, kui ta ise ei ole tahtnud rahva juurde alla astuda. Mispärast tulevad ainult siis laiad seltskonnakihid meelde, kui raha tarvis on? Muidu vaadatakse üle öla, koguni halvaks panevalt neile kihtidele. Kust on see tulnud? Kahtlemata sellest, et meie kaitseliit on kujundatud juba oma keskasutuse ja keskjuhatuses poolt kitsaks kastiliseks ja kastilist vaimu kandvaks organisatsiooniks. Ma ei taha kõneleda neist üksikuist väärnähetest, mis kaitseleidu teotsemise alal ilmsiks tulnud. Ma ei saa minna ka kurjaks iga kaitseleidlase üle, kelle käes puss kas kogemata lahti läinud, või kes mingisuguse affekti mõjul, näiteks joobnud olekus, ennast korravastalt üleval pidanud. Niisugused juhtumised tulevad igas organisatsioonis, ka sõjaväes ette. Neid ei saa heaks kiita, aga need ei anna ka põhjust eriti kurjustada. Aga üht asja tuleb nimetada, ja nimelt seda, et kaitseleidu ridades — ma ei ütle, et praegusel silmapilgul ja käesolevatel kuudel, aga mullu suvel — tuli liiga palju niisuguseid asju ette, mis arvama panevad, et kaitseleidu korralduses puudused peavad olema ja et see organisatsioon küllalt distsiplineeritud ei ole selles mõttes, et ta oma inimesi oskaks vaos hoida. Aga need üksikud nähted, kuigi need kohapeal on sünnitanud tihtilugu halba meeleolu, ja on tekitanud halba hinnangut kaitseleidu kohta, pole siiski niivõrt mõõduandavad olnud, kui teine asjaolu, millest kõnelesin, see on nimelt kastiisloom ja liiga kitsas alus, millele kaitseleitu on püütud asetada. Siin rkl. härra Fuks tõi kujuka näite selleks, kuidaviisi üks kaitseleidu osakond sellega hakkama saanud, et ta ühe väga aktiivse parempoolse partei organisatsiooni demonstratiivsel eneseavaldusel kaasa on töötanud aupaukude laskmisega. Aga kahjuks ei teadnud härra Fuks nimetada, millised tagajärjed sellel teol olid, kas olid vastavad kaitseleidu ülemused karistatud, kas on nad oma kohalt kõrvaldatud, kas on selles asjas korrale-

kutsumine sündinud või mitte? Seda ei teadnud härra Fuks öelda. Mispärast? Sellepärast, et seda sündinud ei ole. See fakt on läinud kaitseleidu keskjuhatusel nii kõrvadest mööda, et sellele ei ole tarvilikuks peetud reageerida, või kui reageeriti, siis nii puudulikult, et avalikkus sellest midagi ei tea. Aga kui faktid ise olid avalikkusele esitatud, siis oleks pidanud ka neile reageerimine, korralekutsumine sündima avalikult, et teised kaitseleidu malevkonnad oleksid teadnud, kuidas niisugustes asjades keskjuhatus talitab. Kui seal on vast korralekutsumine kantsleikorras sündinud, siis ei ole see mõjuvaks abinõuks olnud, sest seltskonna silmis on asi saanud selle läike, nagu oleks keskjuhatus täiesti reageerimata jätnud.

Meie teame, kuidas Viljandimaal kaitseleidu ametlik esindaja on käinud rohelise lipu pidudel õnne soovimas, kuidas seal juttu on aetud ja sellest kõneldud, et kaitseleitu on oma relvastusega pühitsetava lipu teenistuses. Kas on need faktid jäänud teadmatuks kaitseleidu keskjuhatusse? Ma ei usu seda, et need teadmatuks oleksid jäänud. Aga avalikkuse ees ei ole meie ometi mingisugust reageerimist näinud, nagu aupaukudegi puhul. Need on asjad, milliste pärast on kaitseleitu hakatud halvaks panema seltskonnas.

Mineva aasta 1. mail tööliste poolt korraldatud 1. mai koosolekul Vana-Suislepas tungisid koosolekule relvastatud kaitseleidlased ja rikkusid korda; politsei palus neid välja minna; välja nad ei läinud, ja konstaablil oma puusarelvaga ja üksi olles ei olnud füüsilist jõudu neid välja toimetada. Ainult Riigikogu liikme vahelesegamise tõttu, nähtavasti mõjus Riigikogu liikme autoriteet siiski niipalju, suudeti need inimesed kõrvaldada pärast seda, kui nad olid skandaali sünnitanud ja koosoleku vihale ajanud. Kas on see fakt keskjuhatusse teada? Nähtavasti küll, sest selle eest kandsid hoolt koosoleku korraldajad, kuid reageerimist keskjuhatuses poolt ei ole sellele järgnenud. Kuidas nimetada niisugust fakti, kui mõned kaitseleidlased tulevad näotute hüüdsõnadega ja halvaks panevate mõnitustega rahvakoosolekule ja ajavad koosoleku enda vastu vihale? Kas see tõesti kaitseleidu autoriteeti tõstab ja kaitseleidu rahvale suupäraseks teeb? Kui siis seesama kaitseleidlane teisele koosolekule läheb ja hosianna karjub ja oma relva rohelise lipu kandjate jalge ette paneb, lubades neile igal juhtumisel abiks olla, — siis on selge kaitseleidu iseloom!

Edasi oleks küsida, kelle käes seisab kaitseleidu keskjuhatus, vanematekogu ise? Öeldakse, see organisatsioon olevat lai seltskondlik organisatsioon. Kuivõrt on seal kõik

mõeldavad seltskondlikud kihid ja riiklikul alusel seisvad erakonnad esitatud? Mineval sügisel, see oli oktoobri- või novembrikuul, ühe protsessi puhul, mis kaitseliidu keskjuhatuselt algatatud, teatas kaitseliidu volinik, kes selles asjas kohtus oli, et süüdistus, nagu oleks kaitseliit liiga kitsale alusele rajatud ja taotleks parempoolseid sihte, on ebaõige. Ta teatas ühtlasi, et kaitseliidu vanematekogu olevat hiljuti küsimust kaalunud ja otsuseks teinud ettepaneku teha kahele pahema tiiva tegelasele, astuda kaitseliidu vanematekogusse. Sellekohaselt esitati ka kohtule dokument, et niisugune otsus tõesti kaitseliidu vanematekogu poolt olevat tehtud, ja selle kirjaliku tõendusega mõjutati kohut, et ta pidi veendumusele tulema, et kui kaitseliit siitsaadik... (J. Tõnisson, rhv: Missugune mõjutamine?) ei ole olnud apolitiiline organisatsioon, siis ta vähemalt tulevikus tahab selleks kujuneda. See samm selle kohtuprotsessi juures oli väga tähtis, sest süüdistus seisis selles, et kaitseliidule ette heideti poliitilisust ja sihilikkust. Siamaani ei ole ühtki sammu astunud nimetatud otsuse täideviimiseks, ja ma kahtlen, kas niisugust otsust oligi. (J. Vain, stp: Kohtuskäimiseks tehti see otsus.) Paistab nii olema. Varemast ajast on nüüksi ajakirjanduses teatavaks tehtud kui ka Riigikogus mainitud, et kaitseliitu astumisest on sihilikult tagasi tõrjutud isegi tuntud tegelasi lihtsalt sellepärast, et nad sotsialistlikku erakonda kuulusid. Ma saan aru, et need erakonnad, kes ei seisa demokraatlikul alusel, olgu nad siis monarhistlikud või kommunistlikud, et nende erakondade tegelased ei saa kaitseliidust osa võtta sellepärast, et nad ei tunnusta Eesti riiki ega saa demokraatliku riigikorra kaitsmiseks kaasa teotseda. Kui aga riiki ja demokraatlikku korda tunnustavate tegelaste tagasitõrjumine sünnib sellepärast, et nad ei kuulu äärmisesse parempoolsesse erakonda, siis on see korrupsiooniline nähe, mille vastu rahvaesindus ei tohiks külmaks jääda.

On juhtumisi, kus isegi maavalitsuse liikmeid ei võetud kaitseliitu sellepärast, et nad sotsialistlikust erakonnast olid. Kas on see talitamine siis erapooletus, on see apolitiilisust ja üldine rahvalikkus? Mis ime siis, kui nüüd sotsialistide suhtumine kaitseliidule on vaenulik. Meie tööliskond ei näe kaitseliidust riigikaitse-aparaati, vaid organisatsiooni, mis mõnel silmapilgul hoopis teist sihti võib taotleda. Umbusaldus valitseb kaitseliidu vastu. (K. Päts, põl: Teie eksite, töölisi on seal õige palju!) Teie ütlete, et seal on palju töölisi. Minul on teada mitmed malevad, kus on ka töölised, erandid tulevad igalpool ette.

Ma tean niisuguseid juhtumisi, kus kohapeal sotsialistide muusikakoor on käinud kaitseliidu peol mängimas ja ka kaitseliidu muusikakoor on käinud sotsialistide peol mängimas, kuidugi ainult tantsuks. (J. Laidoner, põl: Tuleb ka vastupidiseid nähtusi ette.) Seal on kuidugi vahekord loomulik ja ei ole seda vihavaenu kaitseliidu ja sotsialistide vahel. Kuid need on üksikud kohad, kus säärased vahekorrad valitsevad, need võib välja noppida ja sõrmedel üles lugeda. Halvad vahekorrad tekivad seal, kus kaitseliidu eesotsas seisab mees, kes muid võtteid ei tunne, kui kuulsat „tupitsategemist“.

Mina ei ole sellel arvamisel, et peaksime kaitseliitu lammutama. Seda küsimust ei ole sotsialistide ridades üles tõstetud. Kui aga oleme suhtunud mõnes asjas kaitseliidule eitavalt, siis on see põhjendatud olnud. Sellepärast on minu seisukoht see, et kui Riigikogu riigi eelarve korras kaitseliidu ülesannete täitmiseks summasid tahab anda, siis peab Riigikogu endale nõutama tarviliku garantii seks, et kaitseliidu kaudu ei aetaks kitsa kildkonna poliitikat, et kaitseliit ei osutuks parempoolsete organisatsioonide relvastatud jõuks, et kaitseliidu huvid ei pörkaks vastamisi laiate rahvahulkade huvidega, et kaitseliit teadlikult ei laseks end kasutada niisugusel kujul, et temas ei saa näha enam demokraatia kaitse-aparaati. See garantii peab olema, kui kaitseliidu heaks summasid tahetakse. Minu arvates saaks Riigikogu selle kindlustuse siis, kui ta kaitseliidule summasid andes teeks seda kaitseministeeriumi eelarve kaudu, sellega tunnustades, et rahasaamine peab sündima Vabariigi Valitsuse kontrolli all. Kuid sellest üksi on veel vähe. Tarvis on ümber kujundada kaitseliidu keskjuhatus, nii et ta ei seisaks koos parteilise värvinguga väljavalitud inimestest, vaid et ta eesotsas seisaksid demokraatlikud, ausad ja tunnustatud isikud. Neil alustel võiks jutt olla sellest, et kaitseliidust saaks rahva relvastatud aparaat, kes teotseks riigi huvides ja kes edaspidi annaks kõige odavama enesekaitse. Sest meie teame, et mida rohkem rahvast koondatud riigi enesekaitseks, seda odavam tuleb see kaitse. Olles riigikaitse komisjoni liige on mul võimalus selle asutuse kaudu teada, millised ülesanded kaitseliidul on riigi julgeoleku mõttes. Peab ütleva, et temale on pandud suured ülesanded, mis suguste kaotamine ei ole mõeldav praeguse olukorra juures. See kõik tähendab seda, et kaitseliit peaks kujunema niisuguseks organisatsiooniks, kellele rahval ei ole midagi ette heita. Siin üks kõnelejatest tähendas, nimelt parempoolsetest kõnelejatest, et kas teie enam oma Riigivanemat ei tunnusta, sest kaitse-

liidusumma suurendamis-ettepanek tuli valitsuse poolt. Meie igatahes ei lubaks enesele niisugust ülesastumist valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu kohta, kui seda tegid kogudemehed Tõnisson'i valitsuse ajal. Meie ei ole rääkinud sellest, et meie valitsuse ettepaneku vastu oleme. Kuid seda ei saa meile keegi keelata, et oma õigustatud nõudmistega tuleme. See ei ole veel mingisugune koalitsiooni ega valitsuse vastu talitamine. Niisugune suhtumine sellesse küsimusse, nagu härra Fuks'ki tõendas, on ka asunikudel: pooldavad käesolevat seaduseelnõu, kuid siiski ei keeldu arvustamistega välja tulemast.

Austatud Riigikogu liikmed! Ma oleksin võinud kaitseliidu küsimusest palju teravamalt rääkida, aga see küsimus on küllalt õrn, et olla tagasihoidlik. Ma loodan, et teie mind välja ei kutsu, et ma rohkem sellest kõneleksin; inimene on sunnitud teataval korral end sordiini alla panema. Rõhutan, et kaitseliidu idee oli populaarne, aga kaitseliidu keskjuhatus on sattunud inimeste kätte, kes ei ole suutnud sellest teha populaarset ja rahvale vastu võetavat aparati. Sündigu see edaspidi, kui see siiasaadik ei ole sündinud!

6. Riigikogu järgmise koosoleku määramine.

Sekretär **A. Tammann** (korra kohta): Riigikogu juhatus nimel teen ettepaneku, pidada Riigikogu järgmine koos-

olek täna kell 5 p. l. (Päevakord prot. nr. 225/26.)

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

7. Kaitseliidule toetuse andmise seadus — I lugemisel. (Punkt 5. järg.)

J. Laidoner (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Lugupeetud eelkõneleja ütles, et kaitseliidu küsimus on õrn küsimus. Mina formuleeriksin seda teistviisi: see on samasuguse õrnusega küsimus kui kõik küsimused, aga üks väga tähtis küsimus; ükski kõnelejatest ei ole selle vastu vaieldnud, et meie praeguses olukorras on kaitseliit väga suure ulatusega ja väga suure tähtsusega organisatsioon. Sellepärast on ka loomulik, et talle riikliku toetuse määramise juures seda küsimust põhjalikult arutatakse. Iseenesest on see tervitatav, ja minu arusaamise järgi ei ole siin mingisugust õrnust. Kaitseliit ei ole salane, vaid täiesti avalik organisatsioon, ta töötab vastavate korralduste ja põhimääruste alusel, ja igal Riigikogu liikmel on õigus tema kohta öelda, mida ta õigeks peab. (Teedeminister O.

Köster: Riigikaitse küsimused on üldse õrnad küsimused.) Õigus on igal ühel sellest rääkida, mingisugust õrnust sellel küsimusel ei ole. See on täiesti avalik küsimus, ja igaihe ülesanne on... (B. Eilman, stp: Aga miks eelarve-komisjoni koosolek siin kinniseks kuulutati?) Ma ei näe, et siin mingisugust kinnist koosolekut tarvis on, ma ei ole eelarve-komisjoni liige. Kaitseliit ei ole mingisugune salane organisatsioon ja ei saa teda salaseks pidada, sest kõigil on teada, kui palju on seal inimesi. (M. Martna, stp: Kust pagan kõik siis teavad, mina kuulen esimest korda!) Palju sellest ajalehtedes on kirjutatud! (K. Päts, põl—M. Martnale, stp: Ega Teie ei tea, kui palju meil kooliõpilasi on, aga ega see küsimus siis salane ei ole.) Meie ei mõista öelda, kui palju meil kooliõpilasi on. (M. Martna, stp: Kooliõpilaste arvu leiata statistika kuukirjast, kaitseliidu arvu aga mitte. — K. Päts, põl: Võtke „Kaitse Kodu“ shurnaal, seal on sees.) Igatahes seal on sees. (M. Martna, stp: Kõiki pabeleid ei suuda inimene läbi sorida.) See on teine asi, mina näiteks ka statistika kuukirjast kõike läbi ei loe.

Ma puudutaksin kõigepealt üht küsimust, see on kaitseliidu populariteet, kas ta on populaarne või mitte. Ma arvan, et siin peaks seda arvestama, et loomulikud on niisugused psühholoogilised momendid rahva elus, kus üks või teine organisatsioon on populaarsem kui harilikult. Võtame näiteks sõjaväe. Sõjavägi sõjaajal on väga populaarne, aga pärast sõda kaob tema populariteet väga ruttu. Samuti räägiti kaitseliidust 1925. a. palju rohkem, aga et praegu tema populariteet kadunud olevat, siis räägib selle vastu asjaolu, et kaitseliit suureneb, ja kui kaitseliit suureneb, siis näitab see tema populariteedi tõusu. Ma ütlen rohkem: kui tähendati, kas on tarvis palju propagandat teha selleks, et kaitseliit suureneks, siis otsustati, et ei ole vaja. Niisugune küsimus oli omalajal arutamisel.

Ma puudutan kõigepealt meie kaitseliidu tarvidust ka otsekohe meie riigikaitse ja julgeoleku seisukohalt. On üldiselt kõigile arusaadav, et niisugustel tähtsatel momentidel kaitseliidu elu nagu täna, kus tema toetuse summade määramine käsil, peame kaitseliidu tarvidusele täiesti lahtiste silmadega vaatama. Riigikaitse ja julgeolek ripub ära välisest kaitsest ja sisemisest julgeolekust ja sisemisest korraldusest. Harilikult on sellele vaadatud nõnda, et väline riigi julgeolek, see on väline kaitse, on täielikult sõjaväe ülesanne, kuna sisemine kaitse on osalt sõjaväe, osalt politsei ülesanne. Võib ka nii viisi korraldada, et

sõjavägi sisemisse kaitseesse ei puutu, kuid siis peaks väga tugev politsei olema. Ühes sellega ei saa jätta märkimata, et see on kallis korraldus. Meie sõjaväe loomulik ülesanne, mis olemas ka igalpool: ta peab olema organisatsiooniks välise julgeoleku kaitseks ja ta peab abiks olema sisemise julgeoleku kaitsmisel kui tarvilik. Meie praegune sõjavägi seda kaht ülesannet täita ei saa päris loomulikkudel põhjustel. Meie sõjavägi on miilitsa-sõjavägi, tal on kaadrite süsteem. Meie sõjaväeosades on ohvitserid, allohvitserid, üleajateenijad alati selt ja ajateenijad — vahelduv element; meil on aastane sõjaväeteenistus. Ja veel hilja aja eest lugesime ajalehtedest, et kokkuhoiu mõttes tegi Vabariigi Valitsus otsuseks natuke varem ajateenijaid-sõjaväelasi koju lasta ja uusi hiljem sisse kutsuda. Mis see tähendab? See tähendab seda, et meie veelgi lühendame teenistuseaega. Niisuguse lühikese teenistuse aja jooksul on sõjaväes loomulikud ajajärgud, kus sõjavägi õige väike arvu poolest, või on ajajärgud, kus on kutsutud sõjaväkke nooredmehed, kes ei mõista püssigi kätte võtta, või kui ta seda kätte võtta mõistab, siis seda tarvitada ei oska. Meie sõjavägi on säärastel kordadel ainult pool oma arvu poolest ja on kooritud õppusega, kuna ta siis kaitsejõuna välja astuda ei saa. See on täiesti loomulik. Meie peame sellele vaatama lahtiste silmadega. Siin ei ole õieti tarvis mingit seletust, sest kui me vaatame veidi tagasi, siis meie võtsime vastu üheaastase teenistuse, tegime korralduse, et sõjavägi sisse kutsutakse kaks korda aastas, kuna just sel sissekutsutamise ajajärgul on sõjaväe jõud väga väike, ja võibolla ei ole tal hoopis jõudu, sest kui teised on juba välja lastud ja uued alles sisse kutsutakse, see on oktoobri- ja veebruarikuus, siis ei ole tal jõudu. Sel ajajärgul võib juhtuda, et ei ole ülepea ajateenijaid, või on jälle välja õpetamata, nii et sisemine julgeolek sel ajal ei ole kindlustatud. Siis on veel perioodid, kus meie sõjaline jõud sisemise julgeoleku kaitseks on väike, need on suvel laagriõppused. Laagris peab neile sõjalist õppust andma ja garnisonid jäävad tühjaks. Õeldakse, et on vahipataljon, aga see ei ole ju faktiliselt sõjaline jõud, kes täna vahiteenistusest tuleb ja homme sinna läheb. Selles mõttes meie korralduse juures on loomulik, et meie oma sõjaväele ei või panna neid lootusi, et ta sisemise julgeoleku kaitseks alati oleks tugev jõud. Seda praegu ei saa. Meie võime ju tagasi minna pika teenistuseaja sisseadmise juurde, aga seda ei luba meie aineiline jõud. Mida peame siis tegema? Peame otsima mingisuguse teise jõu, mille võime välja viia sisemise julgeoleku kaitseks. See teine jõud on politsei, ja siin teame meie jäl-

legi, kuipalju see maksab. Meie politseivõrk on nii puudulik, et praegusel silmapilgul ka hariliku külakaeluse juurde on võimata kutsuda politseid, sest seni, kui politsei sinna jõuab, on tüli iseenesest lahenenud või jälle draamatiliselt lõppenud. (M. Martna, stp: Aga kaitseliit on siis lähemal?) Nii siis meie olukord nõuab, et meie mingisuguse teise organisatsiooni peame looma, ja täiesti instinktiivselt saime aru, et niisugune organisatsioon on tarvilik. Säärane organisatsioon tekkis meie kaitseliidu näol. Ta algidud olid olemas juba iseseisvuse algpäevil, Saksa okupatsiooniajast, isegi võib öelda Vene enamluse valitsuse ajast, ja ta etendas võrdlemisi suurt osa meie sõja algpäevil. Esimene osa vähenes ainult sõja esimestel aastatel. Aga 1. detsembri 1924. a. sündmused kutsusid selle tarviduse uuesti väga aktuaalselt välja, ja 1925. a. alul organiseeriti praegune kaitseliit.

Mis on ta head küljed? Kõige esimene hea külg on see, et ta seisab koos neist inimestest, kes vabatahtlikult oma jõudu, oma tööpäevi ohverdavad riigi julgeoleku kaitseks. See on ta kõige tugevam külg, sest kui vabatahtlikult inimesed lähevad sinna, siis loomulikult nad teevad seda tööd parema meelega kui need, keda sunnitakse.

Teine hea külg on see, et kaitseliit on odav. Selle kohta on andmeid juba toodud ja ma ei hakka kordama. Fakt on see, et kaitseliidu organisatsioon maksab meil 720.000 krooni ja kaitseväge organisatsioon 18.000.000 krooni. See on arusaadav, sest siin on tööjõud vabatahtlik ja väike arv ametnikke, kes kaitseliidus teenivad ja kes riigi käest palka saavad, see on 106 inimest praegusel silmapilgul. Selletõttu on loomulik, et kaitseliidu organisatsioon on äärmiselt odav.

Meil on ka väeteenistuse seaduse vastu võtmisega vastu võetud üheaastane teenistuseaeg ja korraldus, et meil peaks reservkaitsevaelased korduvatele õppustele kutsutama. Ma ütlen, see viimane on väga soov, ja ma ütlen ette, et meil kunagi niipalju raha ei leidu, et reservkaitsevaelasi õppustele kutsuda. Seniajani on see ainult soov olnud, aga täide ei ole saanud seda viia. Tänavu ei leidu selleks raha, pole ka ette näha, et edaspidi seisukord parem oleks. (J. Fuks, as: 2.000 asemel kutsutakse 1.000 sel aastal sisse.) Mis seegi on, kui 2.000 asemel kutsutakse 1.000? See 1.000 on niivõrt väike arv, kuid ometi selle arvu ülalpidamine läheks väga kalliks, sest kui sõjaväkke kutsute, siis peate kõigile maksma, vastavad riided andma, peate neid toitma j.n.e. Tegelikult on kaitseliidus suur osa reservsõjaväelasi, ja need korraldavad õppused oma ajaga, oma söögiga, ühe-

sõnaga — vabatahtlikult nõnda, et need kaitse-liitlased on ette valmistatud. Ma ütlen, sõja korral on need kõik juhtivad jõud. Mispärast? Sellepärast, et nad saavad seal ettevalmistust, kuna reservsõjaväelased, kui üheaastasest teenistusest ära lähevad ja vahepeal neid uuesti õppustele ei kutsuta ega nende teadmisi ei uuendata, mis jääb siis üheaastasest õppusest järele? Kümne aasta pärast on kõik ununenud, see on kindel. Meie kitsastes oludes on raske tulevikus reservkaitseväelastele korduvaid õppusi läbi viia lihtsalt sellepärast, et ei ole raha. Ma arvan, et tulevikus ümberpöördukt mitte ainult kaitsealiidu tegevust ei tule piirata, vaid tuleb katsuda kaitsealiidu kaudu reservsõjaväelaste õppust läbi viia, kas sunduslikul või mõnel teisel teel, selle mooduse peab leidma.

Seda lühikest ülevaadet kokku võttes paistab, et kaitsealiit on meil suurem ja tähtsam otsekohene sisekaitse ja sisemise julgeoleku organisatsioon. Pean tähendama, et riigi julgeolek ei seisa ainult selles, et tal on sõjavägi, vaid riigi väline julgeolek ripub ära sellest, missugune on ta sisemine kord ja julgeolek. Ja praegusel korral on meie suurimaks sisemise julgeoleku teguriks kaitsealiit. Kui kaitsealiitu ei oleks, oleks meie sõjaväel üksi väga raske. Meie oleme oma sõjaväge nii piiranud, et seda temalt nõuda ei või. Ka meie politseiline jõud on nii väike, et ainult sellele erakorralistel juhtumistel loota ei või — jääb järele kaitsealiit.

Siin on tähelepanu juhitud kaitsealiidu üksikutele puudustele. See on loomulik, et niisugustes organisatsioonides, kus 25.000 inimest vabatahtlikult teotsevad, et seal on igasugust elementi koos. Kaitsealiitlased on needsamad meie oma kodanikud, ja need väärtused, mis tulevad ette kodanikkude keskel, tulevad ette ka kaitsealiidus. Öeldakse, et kaitsealiidus peab rohkem distsipliini nõudma, see on väga hea, kuid kui kaitsealiidus karmi distsipliini sisse seame, siis ei tule sinna vabatahtlikult keegi. Mina omal ajal pooldasin, et kaitsealiit oleks tarvis teha politseilikuks jõuks ja organiseerida siseministeriumi juurde. On riike, näiteks Inglismaa, kus on vabatahtlik politsei registreeritud, kes vabatahtlikult häda korral appi tuleb. Ma läksin selle mõttega välja, aga mul tuli alla anda, sest meie kodanikud ei tahtnud seda. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kui meie kaitsealiit tehakse riiklikuks, siis kaovad need jõud, kes seal vabatahtlikult töötavad.

Õeldi, et meie seltskond ei olevat kaitsealiidule kuidagi kaasa aidanud. Ma tahaksin tähendada, et peab otse imestama, kuipalju meie seltskond võrreldes ta kehusega on

kaitsealiidu heaks ohverdanud. Iga aasta on kokku tulnud ligi 20 miljonit senti kaitsealiidu heaks. (M. Martna, stp: Kui palju Teie olete andnud, härra Tõnisson? — J. Tõnisson, rhv: Mina ei ole arvet pidanud, annan nii palju kui võin.) Need on rahva ja seltskonna asutised, kes seda teinud. Aga on veel üks asi. Meie rehkendame, et seltskond ainult sellega annab, mis ta rahaliselt annab, aga meie seltskond on andnud oma tööjõudu, 300.000 — 350.000 päeva, mis on läinud õppustel käimiseks. Ma olen jälginud kaitsealiidu õppusi. Vahest halva ilmaga välja minna kaitsealiidu õppustele ei ole kerge asi ega meeldiv asi, ei ole mingit lõbu seal... (M. Martinson, põl: Härra Laidoner, pühapäevased päevad harilikult.) Pühapäevased päevad harilikult, aga vahest ka äripäevad. Ja seda on tehtud vabatahtlikult. Kui seda kõike arvestame, siis näeme, et see summa, mis meie seltskond omalt poolt andnud, on meie oludega võrreldes suur. Imestama peab, et meie selle jõudsime läbi viia. Pean ütleva, mina kartsin alguses, et see nii kergesti ei lähe. Vabatahtlikult õppustele viia inimesi on raske, sest õppused on iseenesest rasked ja neid keegi ei taha teha. Aga meil käivad kaitsealiitlased vabatahtlikult õppustel, ja sellepärast peab neile au andma.

Loomulikult on tarvis neid õppusi huvitavaks teha, aga ei saa üksi püssiharjutusi teha. Üks asi, mis inimesi huvitab, on püssilaskmise õppused. Loomulikult on see väga tarvilik sõjaväeline õppus ja tõmbab ligi ka kaitsealiitlasi, sest see on sport, mis ligi tõmbab. Aga see nõuab kulusid, sest neid padruneid, mis välja lastakse, ei saa muidu, neid peab ostma. On üksikuid, kes ise ostavad, aga neid on vähe, suuremale osale peab neid andma, ja see on suur kulu.

Teine suur kulu on relvad. Ei saa nõuda, et kaitsealiitlased ise enesele neid ostaksid. Need püssid, mis riigi poolt anti, need vanad kulunud ja roostetanud Jaapani püssid, mille kohta öeldakse, et kuigi need kuuli välja lasevad, siis see ümber nurga läheb. (M. Martna, stp: Aga eestotsast ikka läheb välja?) Mõnikord juhtub, et ei lähe. Need on vanad püssid, neid on tarvis korda seada, ja see nõuab jällegi suurt kulu. Aga nüüd, peale nende kulunud ja roostetanud Jaapani püsside, mille kordaseadmine suurt kulu nõuab, on modern sõjariistu tarvis, püstoleid, automaatpüsse, soomusautosid, ja nende muretsemine on nõudnud suuri rahalisi kulusid. Ja neid peab tulevikus täiendama.

Kui vaatame, kas kaitsealiit ei ole laiuatanud, siis peab ütleva, et see on üks asutus, kes kitsalt on teotsenud. Omal ajal, kui

kaitseleiidumaks läbi viidi, siis öeldi, et see on organiseerimiseks, ja et kui sellega kaks aastat läbi saab, siis on hea. Kaitseleidu asutused ütlesid aga ise, et peab sellega kauem läbi saama, kõige vähem kolm aastat. Saadi aga 4 aastat ja 3 kuud läbi. (J. Vainu, stp vahelhüüe.) Tuleb veel maju ehitada. Sest kaitseleidu õppustega on lugu nii, et kui ei saa kaitseleittlasi kokku viia ulualla, siis ei saa midagi teha. Iga ilmaga ei saa õppusi väljas teha. Kui tahame kaitseleitu täiendada, siis tuleb üks ja teine maja veel kuskile ehitada. Sellepärast on Shveitsis see organisatsioon väga tugev, et neil on kõik valmis kätte antud: suurepärased lasketiirud, kooskäämise kohad ja hooned, kus õppusi peetakse. See on rikas rahvas ja neil on võimalik seda teha. Lugupeetud härra Martna teab, et Genfis on suur hoone ainult valimiste jaoks. Seal käiakse ka õppustel. Aga kus meil need hooned valimiste tarvis on?! (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Vaadake, kaitseleidus on samasugused väärnähtused, nagu kõigis teistes asutustes.

Minu arusaamise järgi on kaitseleit püüdnud kokkuhoidlikult elada, ja etteheiteid teha, nagu oleks ta pillavalt toiminud, seda mina kuidagiviisi teha ei julgeks. (O. Köster, as: Neil on vähe palgalisi inimesi.) Palgalisi ameteid on vähe, ja neid ei või enam koormata. Aga kui tahame suurendada reservsõjaväe õppuste ala, siis tuleb suurendada ka ametnikkude arvu — instruktoritena. Nii on palju odavam. Võibolla et kõiki ei saa sisse kutsuda, aga suurema osa viime läbi.

Siis on etteheiteid tehtud, et kaitseleit on kastiline organisatsioon. Seal ei ole peale kaitseleidu ülema ja tema staabiülema, kes on nimetatud otsekohe sinna Vabariigi Valitsuse poolt, teisi isikuid. Kõiki parteilikke ei saa ju sinna kohale mahutada, ja ma ei tea, et oleks etteheiteid tehtud praegusele kaitseleidu ülemale, nagu oleks ta talitanud parteiliselt. Keskjuhatus on ta valinud. Minul isiklikult on ka au olla vanematekogu liige ja vanematekogu esimees, aga ma ei saa vanematekogusse kedagi juurde valida. Selles mõttes on see demokraatlik organisatsioon, ja missuguseid kihte need alumised organisatsioonid valivad, need tulevad ka keskjuhatusse. Ma olen näinud, et seal ei ole ühtki sotsialisti, küll aga kõiki teisi. (J. Vainu, stp: Aga kohtusse toodi ikka tunnistajaks.) Väga võimalik, et tulevikus valitakse, aga praegu ei ole. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Minul ei ole isiklikult midagi selle vastu. Ja mispärast ei või ma seal vanematekogus koos istuda sotsialistidega, nagu siin Riigikoguski? Keskjuhatus ei saa aga ise ennast konstrueerida.

Nüüd peatuksin ma veel kaitseleidu toe-

tusesumma juures. Praegu on välja kujunenud, et kaitseleidu eelarves on ette nähtud kulusid 720.000 krooni. See eelarve on läbi kaalutud mitme asutuse poolt, ja ka vanematekogu vaatas selle läbi ja ei leidnud võimaliku midagi kustutada. See on praeguse kaitseleidu, selle nivoo alalhoidmiseks tarvilik. Mina isiklikult leian, et kaitseleitu tuleks täiendada, ja täiendada selles mõttes, et rohkem veel instruktoreid ametisse panna, nõnda et vähendamise praegusel silmapilgul ei võiks juttu olla. Meil on kaitseleidu suurendamine selleks tarvilik, et vähendada sõjaväelist kulu. Praegu öeldakse, et meie oleme üheaastase teenistuseaja läbi viinud, aga kokkuhoidu sellest veel ei ole, ja loomulikult ei ole, ega seda ei võinudki otsekohe loota, aga ärge unustage, kui palju on meil kulud tõusnud, mitmed ained on kallimaks läinud, rõepoolt on kokkuhoid iseenesest küll olnud, kuid see on läinud ühe ja teise tarviliku asja peale. Kui meie seda ei oleks läbi viinud, siis oleks praegu sõjaväeline kulu palju suurem, ja meie oleksime pidanud paljudest tarvilikkudest tehnilistest uuendustest ära ütlemata, mis meie aga nüüd oleme läbi viinud. Mulle paistab, et me peame kaitseleitu sellepärast arendama, et tulevikus meie sõjaväelist kulu veelgi vähendada. Kui meie vastu võtame 650.000 krooni, siis peame tänava aasta kaitseleitu vähendada, sest siis kaitseleit ei saa nii aktiivselt teostada kui praegu. Mulle paistab, et see opportuun ei ole. Meie peaksime praegu vastu võtma 720.000 krooni aastas. (A. Jõeäär, stp: Aga need 20 miljonit, mis seltskond annab?) See veel peale selle. (M. Martna, stp: Ja on siiski odav organisatsioon! — J. Tõnisson, rhv: 25% odavam, kui normaalkulud sõjaväes.) Sellepärast luban endale II lugemisel teha ettepaneku, et 720.000 krooni sisse võetaks, ja loodan, et seda toetatakse. Ma näitan, et praegu ei ole sugugi opportuun kaitseleidu arendamist seisma panna, temale peab võimaluse andma areneda samas tempos nagu seni. Kui aga praegu kokku tõmmata, siis loomulikult ta jõudu vähendatakse, ja ta ei saa nii aktiivselt teostada, kui ta seda senijani teinud.

Mitmel korral on küsimus üles tõstetud selle kohta, kas need summad on küllalt kindla kontrolli all. Peab ütlemata, et sel alal olid oma raskused, õnneks on korda läinud neid nii läbi viia, et kaitseleit täielikult annab enda riigi kontrollimise alla. (M. Martna, stp: Meie sõjavägi on ju ka selle kontrolli all, aga ikka lähevad laekad kaduma.) Riigikontrolöri poolt on sisse seatud kord, mis läheb küll natuke lahku

riiklike asutuste kontrollimisest. Kaitse-liit ei saada oma dokumentidest ära kirju sinna, vaid riigikontrolli ametnikud tulevad asutusse ja kontrollivad need läbi. Ma arvan, et tulevikus riigikontroll ka mõne teise riigiasutuse kohta sama korra sisse seab, sest see on odavam kord. Selles mõttes on kaitse-liit meie lugupeetud riigikontrolöriga kokku leppinud, ja niipalju kui kontroll nõuab, seda kõike antakse. Kaitse-liidu keskasutusel on tendents, et mida paremini ta on kontrollitud, seda parem kaitse-liidule enesele. Oli raskusi ka sel alal, sest kohapealsed tegelased ei olnud sellega nõus, aga neist raskustest on nüüd üle saadud. Jällegi pean ütlema, et kui kuskil mingisugused kuritarvitused ette tulevad, siis näidake, kus seda ei tule... (M. Martna, stp: Sotside juures ei tule. — J. Hünerson'i, põl vahelhüüe. — M. Martna, stp: Ma tegin ju nalja! Teie ju kontrollite! Muidugi, kui preester varastab, see teil vastukarva ei ole, agaku üks sots varastab, siis te ütlete, see on langenud inimene.)

Juhataja **R. Penno**: Riigikogu liikmed, ma palun rahu. Igaühel on kõnetool tarvitada.

J. Laidoner (põl): ... ja loomulik on, et ka ühed või teised väärnähtused kaitse-liidus ette tulevad. Kaitse-liidu organiseerimine sündis suure kiirusega. Oli niisugune, ma ütlen, meeoleu, ja seda oli tarvis ära kasutada, sellepärast tuli teha võibolla rutemini kui harilikus korras, ja et sealjuures mõned väikesed väärsammud tehti, suuri kõrvalekaldu mis ei ole olnud, siis võib selles mõttes öelda, et asi on võrdlemisi hea olnud.

Seda kõike kokku võttes paistab minule, et meie kaitse-liit on meie riigi organisatsioonides üks suurematest teguritest. Ta on tähtsamaks teguriks mitte ainult meie riigi sisemise julgeoleku alal, vaid tal on suur tähendus meie välise julgeoleku kaitsmises ja väliskaitse korraldamise, organiseerimise ja toetamise mõttes.

Praegusel silmapilgul ei tohiks kaitse-liidu arenemisvõimalusi kitsendada, peame järele aitama kaitse-liidu arenemiseks riikliku toetamisega. Võibolla sellel arvel läheb meil tulevikus korda suurt kokkuhoidu teostada. Meie sõjaväekulude alal tuleb neid niikuinii teha, meie ei pääse sellest mööda.

Peatuksin veel mõtete juures, et kaitse-liit tuleks teha riiklikuks organisatsiooniks. Pean ütlema, et meie sõjavägi on ometi riiklik organisatsioon. Kui teie teete selle sunduslikuks, siis peate maksma ja riigi kulul ülal pidama terve kaitse-liidu. Neil põhjustel peab leidma

kesktee, et mitte ära võõrutada neid inimesi, kes vabatahtlikult oma jõudu sinna annavad. Kui teete kaitse-liidu sunduslikuks organisatsiooniks, siis on ta riiklik organisatsioon, ja sinna tuleb võtta palgalisi jõude. Nii et peame kasutama kesktee, et kaitse-liit oleks riikliku kontrolli all ja riigi valitsuse käsutamise all.

Omalalal ütles kindral Soots, et põhikiri peab nõnda kokku seatud olema, ja kaitse-liit niivõrt riigi käsutada olema, et iga valitsus, pahempoolne või parempoolne, võiks teda käsutada. Kaitse-liit peab olema riigi valitsuse käsutada, missugune põhimõte on sinna pandud, ja ka praegu on see põhimõte maksev. (Vahelhüüe keskelt.) Muidugi, kaitse-liit ei tohi olla nende käsutada, kes tahavad riigikorda kukutada.

Kokku võttes pean alla kriipsutama, et meie kaitse-liit on väga suure tähtsusega tegur meie riigielus, eriti meie riigi sisemise ja välise julgeoleku kaitseks, ja et meie oleme kohustatud igapidi seda organisatsiooni toetama ja ka edaspidi arendama. (J. Tõnisson, rhv: Õigus!)

M. Martna (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vabandage, et ma veel mõni minut, igatahes vist mitte üle 5 minuti, teie aega raiskan, sest vahelhüüded ja ka arutused tegid selle tarvilikuks. Minu parteisõber Ast juhtis tähelepanu sellele, et riigikaitse on siis paremini korraldatud, kui iga kodanik relvastatud, kui ta sõjariistu kannab. Nüüd tõmmati siin jooni Shveitsi miilitsa ja hariliku, n.n. seisva sõjaväe vahel. Et Shveitsi miilits harilik sõjavägi ei ole, ilmneb juba sellest, et näiteks ilmasõja alul opositsiooniline Shveitsi ajakirjandus miilitsa kohta lausa ütles: Shveitsi miilitsavägi tahetakse Preisi sõjaväeks teha... Kui kindral Ville ilmasõja alul Saksa sõjapidamist vaatamas käis, siis arvati sellest tunnistust leidvat, et Shveitsi miilitsat tahetakse Preisi sõjaväe sarnaseks teha. (Sõjaminister M. Juhkam: Pärast kirjutas sama kindral töö, kuid ütles, et terve see miilitsa korraldus ei kõlba kuskile.) Sellepärast ta tahtis tema Preisi trill-aparaadiks teha, aga seda ei ole seni siiski teha saadud. Edasi on seal ka muid asju, mida hariliku sõjaväe juures ei ole. Kui miilitsamees läheb kasarmust koju, siis viib ta vähemalt püssi kaasa, ja see jääb ta korterisse niikauaks, kuni ta miilitsateenistuse kohuseline on. Seda ei ole kuskil mujal kuulda olnud, kus seisev sõjavägi on.

Mis „jahiseltsidesse“ puutub, siis oleks jahiselts Saksa keeles „Vaidmannsverein“ ehk „Jägerklub“, aga mitte „Schützenverein“. „Schützenverein“ on püssilaskjateselts. (J. Hü-

nerison, põl: „Schütze“ tõlgitakse Eesti keeles ka „kütt“, ega see „jahimeest“ ei tähenda.) Meil tähendab jahimeest see, kes läheb metsa jänest või lindu laskma. (Vahelhüüded.) Ega kütid vaenlasi ei lase. (J. Tõnisson, rhv: Laskur on üks rumal sõna, laskur on, kes alla läheb.) Minu härrad, ma ei ole väsinud, et mind puhata taheti lasta. „Schützenverein“i liikmed on Shveitsis suuremalt osalt miilitsamehed, ja kui need miilitsamehed kasarmust koju tulevad, on nad kohustatud end püssilaskmises edasi harjutama. Nagu näha, peetakse miilitsas püssilaskmist sõjakunstis tähtsamaks, sest et „Schützenverein“ teiste harjutustega tegemist teeks, ei ole silmapaistev. Pühapäeva hommikupoole või ka muul vabal ajal tulevad miilitsamehed kokku ja lasevad märki. Padrunid nad saavad riigi- või kantonivalitsuselt, igatahes nende kontrolli all, ega tarvitse nad ise neid osta. Igal miilitsamehel on oma laskeraamat. Märkilaskmised märgitakse sinna raamatusse, kas on märki läinud või mitte. Sellel „Schützenverein“il ei ole meie kaitseliiduga midagi ühist. (Vahelhüüde paremalt poolt.) Ma tähendasin, et tal ei ole peale püssilaskmise midagi ühist meie kaitseliiduga, tal ei ole mingisugust sisemise korra alalhoidmise ega politsei funktsioone. Mis miilitsa sõjaväest eraldab on veel ka see, et Shveitsi ratsamehed istuvad oma hobuste seljas, nad saavad kantonilt ja „Bundesrat“ilt hobuste ülalpidamiseks abi. Ja mis sisemisse julgeolekusse puutub, siis ei tarvita Shveits selleks „Schützenverein“i, vaid mainitud ratsaväemehi. Kui näiteks Zürichis või Bernis on „rahatused“, kui on tööliste streik lahti puhkenud, mida tahetakse maha suruda, ja kui politseivõim selleks ei ulatu, siis kutsutakse mainitud talupojad-miilitsaratsanikud, ja võimalikult teisest kantonist. See on nõndasamasugune talituseviis, kui Vene valitsus Eesti nekrutid saatis Poolamaale ja Poola nekrutid kuskile mujale. Nõnda talitab Shveitsi politseivõim. (J. Teemandi, põl vahelhüüde.) Teil tuleb ka jälle tung kõneleda... (A. Jõeäär, stp: Härra Teemant toomis omal ajal Saaremaal väga hästi!) Ta oli ka Shveitsis, üks ta õppis seal.

Mis maksudesse puutub, siis tuletaksin teile, lugupeetud härrad, Bassermann'i sõnu meelde: „In Geldangelegenheiten hört die Gemütlichkeit auf.“ Niipea, kui kodanlusel tuleb rahakotist kaitseliidu kasuks marku, nüüd kroone, välja võtta, siis „hört die Gemütlichkeit auf“. Tuleb otsida teid, kuidas maksud selle „suure kanalje“, see on rahva õlgadele veeretada, kes vaevaga seda koormat

peab kandma. Ja seda olete teie, mu härrad parempoolsed parlamendikaaslased — või kuidas ma teid pean nimetama — nii kaua.... (Vahelhüüded paremalt poolt.)... teie olete ikka hästi osanud riigi ülalpidamiskulusid vaese rahva peale veeretada. (J. Mürk, mo: Parandage neid, teie olete praegu valitsuses.)

J. Hünerson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie kõneleme, et kaitseliit on seltskondlik organisatsioon, kuid püüame teda siiski mõõta teistsuguse mõõdupuuga. Meie peaksime teda siis ka, nii kui teisi seltskondlikke organisatsioone, sellekohase mõõdupuuga mõõtma ja hindama. Kõigepealt on kaitseliidul kui seltskondlikul organisatsioonil seltskondlik avalduseviis omane ja ka teatavad seltskondlikud viisakusemõisted olemas, nagu meil need seltskonnas olemas on. (Vahelhüüded.) Nii et seda ei peaks kui mingisugust pahet võtma. Niihästi koonduse esindaja poolt kui ka pahemalt poolt on seda eriti puudutatud ja ette heidetud, et kaitseliit peab paraade, seab välja auvahte ja laseb aupauke sel puhul, kui põllumeeste organisatsioonid oma pidulikke koosolekuid peavad. (Vahelhüüded.) Kuivõrt see õige on või mitte, seda ei hakka ma puudutama. Minul on mitu korda tulnud osa võtta niisugustest kaitseliidu esinemistest, niihästi Riigikogu liikmena kui ka siis, kui ma minister olin. Ma ei ole loomult niisugune inimene, kes paraade ja pidulikke esinemisi iseäranis pooldab. Iga kord, kui mul neist tuli osa võtta, küsisin, kuivõrt see sobiv on, et ma niisugusele pidulikule esinemisele lähen, mis kaitseliidu poolt korraldatakse. Kuid ma ei ole saanud sellest kunagi ära öelda sellepärast, et kaitseliit on seltskondlik organisatsioon ja temal on teataval viisil vabadus seltskondlikku seisukohta ja viisakust avaldada.

Teiseks pean ütleva, et kaitseliidule ei ole ükskõik, kuidas Riigikogu liikmed ja eriti Vabariigi Valitsuse liikmed temale vaatavad ning temasse suhtuvad. Minule on selles küsimuses maal mitmed kaitseliidu juhtivad jõud mitmel korral seletanud, et arvamised kaitseliidu töö ja tegevuse kohta lähevad lahku. Iseäranis tungitakse peale pahemalt poolt ja öeldakse, et see ei ole ilus, mis kaitseliit ühes või teises asjas teinud või teeb. Ma pean ütleva, et kodanikkudel on tarvis palju julgust, et kaitseliidust osa võtta. Ja sellepärast on ka teisi, kes niiöelda kahtlevad, ja nende vaadete tõttu, mis arvustajatelt tulevad, kaitseliidust eemale jäävad, jäävad kaitseliidu vastu külmaks. Ikka ja ikka on tarvis seltskonna keskel rõhutada kaitseliidu tähtsust, ja on ka tarvis,

et meie riigivõimu esindajad ja tegelased autoriteetlikult kinnitaksid, et kaitseliit meile tarvilik on riiklikult seisukohalt, mis annaks kinnitust neile aktiivsetele kaitseliidu tegelastele, ja annaks virgutust teataval viisil seltskonnale osa võtta kaitseliidust. Õeldakse, et niisugune virgutav ja vaimustav sõna on kaaluv abinõu nende kahtlustuste vastu, et on vaja autoriteetliku riigivõimu tegelaste poolt tunnustada, et meie oma kodukaitse tööd jätkame ja jõudu pingutame, mis teataval viisil ka ohver on. Ja selles mõttes, kui mina rahva keskel olen liikunud, ja pühapäeviti ühel ja teisel pool on kaitseliidu kogumisi, harjutusi, siis muudkui öeldi, tulge ja tervitage meid ka. Ma ei ole saanud seejuures igakord aru pidada ja vahet teha, mis minu ülesanded on sellel kohal viibides. Ma olen neil koosolekuil kõnelenud, ja ma ei saa öelda, et minu isik niisugusel päeval ei ole ametlik isik, vaid et ma olen erakonnategelane ja sellepärast ei tohi kaitseliitu minna. Aga ma ütlen, kui poliitilised tegelased teinekord ka kaitseliidust osa võtavad ja seal teotsevad, kui nad ka riigi seisukohti arendavad, ei saa sellest kuidagiviisi järeldusi teha, et kaitseliit sellepärast poliitiline organisatsioon on, sest pean ütleva, et meie valitsuse liikmed, näiteks Riigikogu liikmed, kõik politikategelased on, ja et neil ei peaks kokkupuutumist olema kuidagiviisi kaitseliiduga, seda nõuet ei või ometi keegi üles seada.

Nüüd, mis eriliselt sellesse puutub, nimelt põllumeeste lipupidutsemistesse, siis pean tähendama, et mulle küll uudiseks oli see fakt Pärnumaal, kus kaitseliit olevat lipupidu puhul aupauke lasknud, kuid täna sain kuulda, et see tõsi on. Aga keegi ometi ei salgagi, et see juhtumine on olnud. (J. Lehtman, as: Kas Teie „Kaja“ ei loe?) Pean ütleva, et igakord veerust-veeruni ei ole lugenud, kuid näen, et siin on teisi, kes seda hoolsamini teevad, kui mina seda teen. Olen Teile tänulik selle eest. Tahan aga selle kohta tähendada, et kaitseliitlased on kohapeal sellest aru saanud, et põllumeeste lipupidudel ei ole mingisugust erakondlikku esinemist, vaid et siin on tegemist meie riikliku propaganda-koosolekuga; seda just tahtsin öelda. Meie põllumeeste roheline lipu pühitsemise koosolekud on tõepoolest riikliku propaganda koosolekud olnud ja neist koosolekutest võtavad osa mitte üksi põllumeeste erakonna liikmed, vaid... (Segased vahelhüüded pahemalt poolt.) kõiksuguste poliitiliste vaadete inimesed. (Hulgalised vahelhüüded pahemalt poolt.) Jätke kaitseliit rahule ja kuulake, mis ma kõnelen roheline lipu pidustustest, millest teie arvate, et Jumal teab, missugune kihvtimülgas seal lahti on. Need

on riikliku propaganda koosolekud, millest osa võtavad ka teistest erakondadest kodanikud ning väljaspool poliitilisi erakondi seisvad isikud; pean tähendama kõigepealt — meie vaimulikud; suures enamuses ei kuulu nad mingisugusesse poliitilisse erakonda, aga on nende seas ka neid, kes on mõne poliitilise erakonna tegelased, kuid suuremas osas on nad poliitiliselt erapooletud. Neile on ajalehtedes teravasti kallale tungitud ja etteheiteid tehtud, aga nad on siiski jäänud püsima oma seisukohale, et nad ei või niisugusel korral kodanikkude soovi täitmata jätta ja roheline lippude pühitsemisest osa võtmata jätta. (J. Tõnisson'i, rhv vahelhüüe. — J. Fuks, as: Mammona pärast käivad, kui ta ei tunne rahva tarbeid. — Vahelhüüded pahemalt poolt.) Seal ei maksa keegi raha. See on seltskondlik esinemine, ja vaimulik tuleb sinna kui seltskonna liige ja seletab jumalasõna, millest ei ole kellelgi kahju, ennem võib mõnele sellest kasu olla. Eriti mis puutub lugupeetud koonduseerakonna tegelastesse, siis koonduseerakonna tegelastele ja eriti härra Fuks'ile võiksin öelda, et ma olen näinud roheline lipu õnnistamise puhul mitu korda kohapealseid koondusete gelasi üles astumas ja õnne soovimas selle lipu heale käekäigule. Need on olnud teie erakonna tegelased, ja ma pean ainult seda järeldama, et kohapeal tunnevad niihästi vanemad kui nooremad põllumehed roheline lipu alla kogunud põllumeeste püüetele kaasa, ja nende vahel valitseb täielik üksmeel, mis siin aga puudub. Niisama on talitanud ka teiste erakondade tegelased. Näiteks eriti on mul meeles, kuidas kristliku rahvaerakonna tegelane on tulnud oma erakondliku organisatsiooni nimel tervitama rohelist lippu. See olgu teile tõenduseks, et neist koosolekuist võtavad osa mitmesuguste erakondade tegelased, ära tundes, et need koosolekud on riikliku propaganda koosolekud, ja oleks viisakuse vastu tõrkumine, kui kaitseliidu tegelased neist koosolekuist kõrvale oleksid hoidunud ning heade soovidega kaasa ei oleks tulnud selle ringkonnaga, kelle poole nad enne on pööranud ja võibolla teisel, kolmandal päeval jälle pööravad toetuse saamiseks. Selles mõttes leian ma, et riigi huvide seisukohalt ei ole tarvis kaitseliidule etteheiteid teha selle mõne üksiku juhtumise pärast. (M. Martna, stp: Härra Hünerson, mis Teie siis ütleksite, kui nad paugutaksid punase lipu juures?) Kuulge, kui punane lipp kaitseb meie riigi huvisid nagu roheline, siis teadke, ma olen esimene, kes tuleb teile õnne soovima selle püstitamise juures, ja minupärast lastagu siis aupauke sellele punasele lipule. See on ju ükskõik, missuguse lipuga oma riiki

kaitseme, kas rohelisega või punasega, kui seda aga teeme. (K. Ast, stp: Millal olete võtnud patendi riigikaitsemiseks?) Kuulge, see patent on vaba igapähele, igaüks võib öelda, et läheb tegema propagandat oma riigi kaitseks, kas punase või rohelise lipuga, see ei sega asja. Olge lahked ja tulge kaasa, kuid seda kaasatulekut iseäranis pahemalt poolt meie näinud ei ole, vaid selle asemel hakati ajakirjanduses tegema ekslikke järeldusi ja etteheiteid, et kaitseliitlased näitavat au ja ilu rohelisele lipule, mis olevat väga kahjulik. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Kuulge, kui teie kuulasite ja tõepoolest kuulsite, mis ma rääkisin, siis ei ole teil kõlblist õigust öelda, et seal mingisugune puhterakondlik asi oleks olnud, vaid see oli riikliku propaganda koosolek. (A. Schulbach, tõer: Kas Teil Martinson'i obstruktsioonikõne oli ka riiklik propaganda?) Ta on kodaniku tööle lähemale viinud, ja ma tahaksin näha, kes võib öelda, et tööde on kahjulik. See võib kõrvalises mõttes kahjulik olla, aga riiklikult on see kasulik, kui võime tööle vaadata. (Vahelhüüe keskelt.) Teie räägite enesest, et teie erakonnaraamist midagi välja ei paista. Seda mõtlete ainult enese kohta. (Vahelhüüe.) Nüüd ma võiksin veel tähendada, et need on üksikud juhtumised, nähtused olnud, mille puhul on pahempoolne ajakirjandus kaitseleidule etteheiteid teinud. Võin kinnitada, et põllumeeste kogude keskjuhatus on samme astunud kohapealsete tegelaste tagasihoidmiseks säärastest esinemistest, ja pean ütleva, et mõnikord kibeduse ja valuga on distsiplineeritud kaitseleidlased hoidunud põllumehi lipuõnnistamisest tervitamast. Kui olete seisukorda tähele pannud, võite öelda, et viimastel aegadel enam seda ette tulnud ei ole. (Vahelhüüe.) Kas teie teate, ma loodan, et kui tahate, siis saate asjast aru ja suudate vähemalt objektiivselt hinnata rohelise lipu pidusid, ning sellest on meie riigil kasu.

J. Fuks (as) (fakt. märk.): Minu kõne ajal hüüdis härra Laarman vahele Kaisma rohelise lipu õnnistamise asjas, et tema allkirja sel kirjutusel pole olnud. Ma loen ette „Kaja“ nr. 94, 24. aprillist 1928, mis on seal kirjutises „Kaisma põllumeestekogu lipu õnnistamine. Esimene roheline lipp Pärnumaal lehvimas“ kirjutatud. Selles on öeldud: „Lipu üleandmise korral mängis orkester tervitust ja kaitseleidu rühm andis kolm aupauku. Aktuse kõnelejaks oli mind palutud. Pärnis loomulik oli siis, et lipu püha Kaismal õige hästi korda läks ja teistele Pärnumaa kogudele eeskujuks tohiks olla. Tallinn, 23. 4. 1928. M. Laarman.“ Allkiri. Nüisugust eeskju

meie ei saa ega tohi soovitada teistele Pärnumaa elanikkudele, veel enam aga kaitseleidule, kes peab erapooletu olema.

A. Veiler (tõer): Mina ei oleks sõna võtnud, aga kuulates põllumeeste kogude kõnesid pean kahetsust avaldama, et just eriti need ringkonnad, kes kaitseleidule lähedal seisavad, siit Riigikogu kõnetoolilt üles kutuvad kaitseleitu oma poliitilistele ettevõtetele kihutusetööd tegema. Härra Hünerson peatus siin ligemalt oma rohelise lipu pidude juures ja ütles, et ta näeks heameelega, kui kaitseleit rohelistele lippudele aupaukusid annaks. (J. Hünerson, põl: Kes ütles?) Härra Hünerson ütles. Mina aga ütlen, et kaitseleidul võib olla ainult üks lipp, millele ta aupaukusid annab, sini-must-valge lipp, teistele ta seda teha ei tohi. Kui ma aruandjana seda seadust toetan, siis teen ma seda kõige parema äratundmise ja teadmisega, et kaitseleit ainult riigi lippu tohib kõrgel hoida. Rahaasjanduse komisjonis kuulsime kindral Roska'lt, et kui niisugused -kurvastavad asjaolud olnud on, siis on nüüd tehtud kaitseleidule kindel korraldus, et see edaspidi enam korduda ei tohi. Nüüd aga tuleb härra Hünerson ja katsub seda korraldust lõhkuda. See on aga kaitseleidu tuleviku seisukohast lubamata.

J. Hünerson (põl) (fakt. märk.): Mina pean veel kõige kindlamal kujul kinnitama, et neid mõtteid, mis härra Veiler on mulle suhu pannud, mina öelnud ega väljendanud sel kujul ei ole. Ma ütlesin ja seletasin oma kõne lõpul, et põllumeeste erakonna juhid on kohalikkudele tegelastele näpunäiteid andnud, et nad selles mõttes rohelise lipu pidude puhul esinemistel mõjuksid tagasihoidvamalt. Aga ma ütlesin veel, et neil pidudel tehakse riiklikku propagandat, ja kui meie riiklikku propagandat teeme, siis ükskõik missuguse lipu meie seal ülesse tõmbaksime, see oleks ikkagi hea ja tervitatav. Aga pean ütleva, et ei ole ühtki rohelise lipu pidu olnud, kus oleks see sini-must-valge lipp puudunud. See on alati esikohal olnud, ja alles pärast tulevad teised. Riigilipp on ikka esikohal olnud. (A. Schulbach, tõer: Ta ei tohigi kõrval olla.) Ma ütlesin ju Teile, et esikohal, kas Teie aru saate! Nii et teil ei jäänud minu sõnade juures enam midagi nõuda, niisama ka rkl. härra Veiler'il.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **M. Martna**.)

R. Penno (as) (fakt. märk.): Faktilise märkusena pean konstateerima, et nähtavasti need korraldused, mis kaitseleidu politikasse

kutsusid üksikutes kohtades ja millele ajakirjanduses tähelepanu juhitud, mille tagajärjel kaitseliit on sunnitud olnud teatavaid keelavaid korraldusi tegema, selle seletuse järgi, mille andis rkl. Hünerson, on tulnud põllumeeste staabist. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Teie ütlesite, et Teie olete teinud korralduse, et kohapealsed tegelased tagasi tõmbuksid. (J. Hünerson'i, põl vahelhüüe. — Aruandja A. Veiler: Mul on niisugune tunne, et teie sõnad tõmbavad siit summasid mahal)

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno.**)

Juhataja **R. Penno:** Rkl. Martna'lt on ettepanek, lõpetada koosolek. (Keskelt:

Seadus enne hääletamisele panna.) Kui härra Martna lubab? (M. Martna, stp: Palun.)

Aruandja **A. Veiler** (lõpusõna): Teen ettepaneku, eelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

Panen hääletamisele ettepaneku, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.23 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna.**

Abiesimees **R. Penno.**

Sekretär **A. Tammann.**

Abisekretär **O. Liigand.**